

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

OTEC A SYN



Bakalářská diplomová práce

Autor: Ing. Gabriela Bordováčová
Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Olomouc
2014

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma:

„Otec a syn“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne2014

Podpis

ÚVOD	5
TEORICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	7
1. MUŽI, ŽENY A RODINA	7
1.1. MUŽ A ŽENA.....	7
1.2. ROLE V PRŮBĚHU HISTORIE.....	8
1.3. OTEC A MATKA.....	10
2. OTEC A OTCOVSTVÍ.....	12
2.1. POTŘEBY SYNA.....	12
2.2. POTŘEBY OTCE	15
2.3. ROLE OTCE	16
2.4. TYPY OTCŮ.....	18
2.5. KRIZE OTCOVSTVÍ	19
3. OD NAROZENÍ PO DOSPĚLÉ MUŽSTVÍ.....	21
3.1. OD NAROZENÍ.....	21
3.2. ... K MUŽSTVÍ	24
4. TRANSGENERAČNÍ PŘENOS.....	26
5. CO DÁL?	27
VÝZKUMNÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (MIN 25 S)	29
6. METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	29
6.1. VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	29
6.2. DESIGN VÝZKUMU.....	30
6.3. SOUBOR.....	32
6.4. METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	34
6.5. METODY ZAJIŠTĚNÍ VALIDITY VÝZKUMU	35
6.6. METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZY DAT	36
7. VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	37
7.1. CO SE PŘENÁŠÍ Z GENERACE OTCE NA GENERACI SYNA?	37
7.2. DOZRÁVÁNÍ DO MUŽSTVÍ A OTCOVSTVÍ	39
7.3. POSTŘEHY Z VÝZKUMU	40
7.4. MOTTO JEDNOTLIVÝCH PŘÍBĚHŮ.....	43
8. ETIKA VÝZKUMU	44
9. DISKUZE.....	45
10. ZÁVĚR.....	48
11. SOUHRN.....	50
SUMMARY	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58

PŘÍLOHA Č. 1: INFORMOVANÝ SOUHLAS	60
PŘÍLOHA Č. 2: ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	60
PŘÍLOHA Č. 3: PŘEPIS ČÁSTÍ ROZHOVORŮ S RESPONDENTY	62
1. PŘEPIS ÚRYVKU ROZHOVORU S RESPONDENTEM5 O TRANSGENERAČNÍM PŘENOSU	62
2. PŘEPIS ÚRYVKŮ ROZHOVORU S RESPONDENTEM1 O OTCI A OTCÍCH.....	63
3. PŘEPIS ÚRYVKU ROZHOVORU S RESPONDENTEM5 O (NE)UVĚDOMOVÁNÍ SI, CO OD OTCE PŘEVZAL	68
PŘÍLOHA Č. 4: ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	72

Úvod

Prvotní myšlenka začít se zabývat výzkumem role otce ve výchově, budování mužské identity u syna, se zrodila v mém soukromí. Vyrostla jsem se sestrou hlavně pod vlivem matky, otec byl spíš někdy nějakým způsobem přítomen, než aby zanechal svůj pozitivní výchovný otisk v mém JÁ. Já, dívka, jsem si moc přála mít bratra a taky nějakého staršího muže, nějaký mužský vzor, oporu. Něco, co mi spoustu let chybělo.

Později, v roli matky dcer a syna, jsem přemýšlela, jak na tom je dítě – chlapec, jak on prožívá potřebu mužského světa ve svém životě. Je možné, aby žena - matka zastoupila roli muže – otce, je možné, aby ji zastoupil někdo jiný, nebo ji není možné zastoupit? Že dítě potřebuje oba rodiče, to je myšlenka dávno známá. Jak moc a co vlastně mu chybí, pokud je oba nemá? Potřebuje náhradu, když má třeba jednoho rodiče? Kdo by mohl toho druhého nahradit? Ten jeden rodič, kterého má, nebo to musí být člověk pohlaví chybějícího rodiče?

Hledání v literatuře mne dovedlo k autorům Chvála a Trapková (2009) a přes obecně známé myšlenky o tom, jak různé role matka a otec v životě dětí mají, a že každé pohlaví má něco, co to druhé nemá, k myšlenkám, jak se dítě, chlapec a dívka, v určitém svém věkovém období, přesouvá blíž k jednomu nebo druhému rodiči a od něj, vedle něj, v reakci na něj se učí a vyvíjí. Matka má důležitou roli především v prvních letech života dítěte. S postupem času dochází k přesměrování pozornosti spíše k otci, ačkoli k tomu dochází v různém věku, zohledníme-li pohlaví a vyspělost dítěte. Následně potomek mezi rodiči putuje, vyžaduje ve svém životě přítomnost obou a na závěr je vyprovázeno otcem do dospělosti, nyní už bez ohledu na pohlaví.

V každé době byly děti, kterým rodiče neposkytovali to, co bylo pro děti důležité a potřebné. V současnosti roste rozvodovost, existují patchworkové rodiny, ženy se rozhodují vychovávat děti bez mužů, homosexuální páry vychovávají děti a tak spousta dětí nežije v rodině klasického typu s jednou matkou a jedním otcem. Z klasických a všech ostatních rodin ke mně přicházejí klienti na terapii. Svět žen mi je jako ženě bližší, srozumitelnější, snadněji do něj empaticky vstupuji. O světě mužů přemýšlím, naslouchám, poznávám, kladu si otázky a přemýšlím, co jim chybělo, co potřebovali, co nedostali a jak by to šlo nahradit. A tak se to všechno propojilo do potřeby prozkoumat víc mužský svět a

porozumět mu. Porozumět otcům a synům, procesům, které se dějí a jsou nutné, důležité a nepostradatelné, porozumět, co je možné udělat jako náhradu, když něco důležité selhalo.

Tato bakalářská diplomová práce se snaží porozumět procesům probíhajícím mezi muži staršími a jejich následníky, porozumět, jaké místo v životě chlapce sehrává starší muž otec a další muži v dosahu. Do jaké míry je tam prostor pro působení ženy, matky v tom mužském prostoru. Sledovat zatím nepojmenované jevy, které se jsou očekávány, že se objeví v příbězích.

TEORICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1. Muži, ženy a rodina

Rodina je základní společenská jednotka. Je to skupina osob, které spolu žijí, vzájemně se podporují, doplňují a ovlivňují. Prvotně byla vytvořena na základě příbuznosti. Čas vedl ke vzniku nových a různě uspořádaných rodinných jednotek i bez příbuznosti, spíše na základě rozhodnutí. V klasickém modelu rodiny byl otec, matka a jejich biologické děti. K tomu se v dnešní době vyskytují rodiny s jedním rodičem, různě poskládané rodiny, například s dítětem od jednoho rodiče, od druhého rodiče a společné dítě. Vyskytují se rodiny s rodiči stejného pohlaví vychovávající napůl biologické dítě nebo dítě s cizími geny. Někdy je rodičovská role suplována prarodiči, dalšími příbuznými, cizími pěstouny, adoptivními rodiči, někdy zaměstnanci dětských domovů. V některých zemích jsou rodiny tvořeny mužem, více ženami a jejich společnými dětmi. Ať už se jedná o jakékoli rodinné seskupení, dítě potřebuje mít naplněné základní potřeby, potřebuje, aby mu někdo z těch dospělých poskytoval, zabezpečoval a dodával to, co mu je k životu, růstu a rozvoji důležité. Potřebuje, aby to někdo měl, chtěl dávat a konal tak. Někdo, kdo v té rodině trvale je a převezme funkci, která byla v klasickém uspořádání u otce a matky.

1.1. Muž a žena

Muž a žena se liší ve své fyziognomii, ve svých fyzických možnostech, ve svém zaměření, v způsobu vnímání světa a reagování na něj, v kladení důrazu, prioritách, ve formě, jakou odpovídají na podněty, ve verbálních projevech a v jejich obsahu i rozsahu, způsobu formulování svých myšlenek, v potřebě zasahovat, reagovat a působit, ve formě jakou vyjadřují nesouhlas, souhlas, lásku, v přístupu k vůdcovství, odvaze, výbojnosti, schopnosti riskovat, v empatii, jemnosti, citlivosti, vnímání estetiky, hloubky a intenzity vztahů. Něco z toho je dáno osobnostně, něco jsou typické mužské nebo typické ženské atributy, dané biologicky a něco v rámci kultury předpokládáme, očekáváme a přijímáme v souvislosti s konkrétním pohlavím.

Muži se projevují jinak, ženy jinak, přesto Biddulph (2011) říká, že jdou ke společnému cíli, ale jiným cestami. Ženy ve 20. století rozbily omezující představu o tom, jaké jsou. Bylo jim přisuzováno něco, co nebylo jejich přirozeností, v přizpůsobování a utváření vztahů přebila jejich nespokojenost, která se vyústila až v hněv a otevřený boj. Muži mají tendenci k izolovanosti, osamělosti, chorobné soutěživosti a citové uzavřenosti.

Za to si moho sami, vytváří si to sami. Poznačuje to jejich vztahy. To, co nově potřebují, je opak boje, na který jsou zvyklí. Potřebují se setkat sami se sebou, se svými emocemi a se svými blízkými. To, jací muži jsou, o sobě část z nich ví a píše o tom, část má před sebou možnost se setkat se sebou samotným a následně se svými blízkými.

Žena je typicky komunikující, empatická, pečující o děti a domácnost, vnímající jemnosti, odstíny, barvy, tvary, vytvářející a udržující síť vztahů. Je jemná, křehká, zranitelná. Touží být milována. **Muž** je typicky pevný, rázný, rozhodný, silný, ochraňující, odvážný, riskující, usilující o vysokou pozici v hierarchii, milující výzvy a projevy svých schopností a výkonů. Potřebuje svobodu a respekt. **Žena a muž**, tak odlišní lidé se zároveň doplňují aby spolu vytvářeli celek a poskytovali dítěti ze všeho podíl.

1.2. Role v průběhu historie

Žena a muž společně vytvářejí celek, do kterého se rodí dítě. Tak to bylo spoustu let, tak to pořád je, přes všechny alternativy, které doba přinesla. Každý svou osobitostí, odlišností přispívá do společného celku, spoluutváří ten celek. Rodiče utváří charakter dítěte, společně naplňují jeho potřeby, dostávají a dávají. Každý podle svých možností, schopností, ale i vůle a poznání. Také v závislosti na kultuře a době. V naší vyspělé evropské a americké kultuře registrujeme v dějinách výrazné období patriarchálních rodin. Otec pracoval mimo domov, vydělával peníze, ty přinášel do společného rozpočtu. Jeho život byl hlavně ve světě zaměstnání, výdělků, ve světě mužů, moci, svobody. Žena zabezpečovala neplacené práce v domově a kolem dětí. Vytvářela domov. Jejimi spolupoutníky byli hlavně děti. Do společnosti se dostávala v závislosti na manželovi. Neměla moc, příležitost se vzdělávat ani možnosti případné vzdělání uplatnit a ovlivňovat chod společnosti.

Postupně se s tím ženy přestaly spokojovat. Chtěly vzdělání, zaměstnání, něco vytvářet, realizovat se, rozhodovat o věcech, kterým rozumí, které se jich týkají. Emancipační hnutí v celé své pestré šíři přineslo jevy dnes akceptované i odmítané jak muži, tak ženami. Přineslo volební právo, právo na vzdělání, posun k rovnějšímu postavení mužů a žen, ovlivnilo zrovnoprávnování ras, národů a etnik. Přineslo ženám možnosti, které nikdy předtím neměly a začínaly si krok za krokem užívat. Objevily svůj potenciál, své uplatnění, našly si místa ve společnosti, kde chtěly být a mohly být přínosem, zvýšilo jim to sebevědomí, sebejistotu. Přineslo zvýšení vlivu. Každá mince má však dvě strany a tak přišli muži o svou jedinečnou pozici, svou nenahraditelnost a důležitost. Odeslo to, o co se muži spoustu let opírali a co byla jejich doména. Najednou

spoustu z toho dělají a dokážou dobře dělat i ženy. A tak je na mužích přehodnotit, kde je jejich místo, jaká je jejich role, kým to vlastně jsou, z čeho můžou v nové době čerpat svou sebejistotu, jak se uplatňovat. Přineslo to i očekávání, že muži začnou brát na sebe větší podíl domácích prací, větší podíl péče o děti, výchovy, rozvoje, citové blízkosti. Požadavky, které předtím na muže nebyly kladeny, a muži se neučili je naplňovat. Aktuálně je ta doba, kdy se jedni muži drží starých principů, obhajují je hlavně tím, že to tak bylo léta a bylo to tak dobře. Najdou se ženy, které zůstávají názorově s nimi. Pak jsou muži, kteří mluví o změnách a novotách, ale fakticky fungují stejně, jako v minulosti. Pak jsou muži, kteří si nenašli své nové místo, svou novou pozici, své nové naplnění. Stávají se z nich slabí muži, na které jejich partnerky, často expartnerky pohlíží svrchu. Dalšími jsou muži, kteří se rozhodli pro rovnováhu, nebo vyváženost, pro nové uspořádání rodiny, kde péče o děti, domácnost, seberealizace v pracovním prostředí není výlučnou doménou jednoho z nich podle jeho biologického pohlaví. Je to právo i povinnost obou. Objevuje se zde pojem gender, role se rozdělují ne na základě biologických daností, ale na základě přání, vůle, chtění a domluvy. Péče o děti v prvních letech života už nemusí být nutnou doménou matek. Jsou otcové, kteří to zvládají skvěle, užívají si péči o děti a pro celou rodinu je to normální stav.

Že tento trend ve společnosti je, dokazuje longitudální výzkum párů, které pracovali na částečný úvazek, oba se podíleli na hlídání dětí a domácích pracích a jejich cílem bylo podpořit rovnostářské rodinné vztahy a víc naplňující rodinný život. Již to, že se studie se opírá o existenci rodin, které se rozhodly pro vyvážené rozdělení prací, povinností v rodině ne podle pohlaví, dokládá existenci trendu nového vyváženého uspořádání rodin. Studie z let 1970, 2009 a 2011 jde dál a zkoumá, jestli tento model, bude mít trvalý vliv na budoucí rodinu syna. Zjištění této studie zpochybňuje představu, že větší rovnost v rodině a rovnocennější účast mužů na v rodině v ranném dětství dítěte bude mít trvalý vliv na budoucí rodinu syna. Výsledky této studie ukazují, že víc než rovnostářské uspořádání v dětství má vliv na budoucí uspořádání párová interakce, vzájemné vztahy, příležitosti k práci a péči, důležitost práce, rodinné úpravy. (Bjørnholt, 2010).

Uvažování o novém uspořádání rodiny, o rovnoměrnějším rozdělení povinností vůči domácnosti a dětem, o rovné možnosti pracovního uplatnění pro oba rodiče, vede k intenzivnějšímu přemýšlení o biologickém a genderovém mateřství a otcovství.

1.3. Otec a matka

Je nezpochybnitelné, že **biologickou daností matky** je donosit a porodit dítě. A to i přes několik zvláštních výjimek, které se šíří hlavně přes média. Je zpravidla citlivější, vnímavější, zaměřená víc na detail, rychleji, starostlivěji a pečlivěji reaguje na podněty a požadavky dětí. Mluví víc, učí děti mluvit, zabývá se detaily, zpracovává své zážitky, hledá řešení situací přes mluvené slovo a tento způsob ukazuje svým dětem. Její hlas je výše položen, a když se snaží být přísná, vyzní to spíš komicky. Mívá dítě ve své těsné blízkosti, vzájemné pouto je i na pohled viditelné. Přání plní dřív než jsou vyslovena, často je identifikuje správně, ale může to vést k pasivitě dítěte, když dostane vše bez vlastního úsilí. Předpokládá a očekává vzájemnost a její trvalé potvrzování, sdílení, spolupráci, iniciativu, pomoc, zájem. Obsáhne více činností, rychle přesouvá pozornost mezi podněty podle rychlého vyhodnocení důležitosti. Je schopna jednou částí sebe dělat jednu práci, druhou částí jinou práci. Fakticky je to kvaziparalelismus, činnosti zařazuje za sebe nebo využívá různé smysly a orgány. Zpravidla děti o děti více pečuje, více je hlídá, ochraňuje, udržuje pouto, učí vztahům s druhými, socializuje, vnímá rizika, snaží se jim víc předcházet, spíš má tendenci uchránit děti před nároky a nebezpečím. V extrému možná až neumožňuje dítěti, aby se samo pustilo do poznávání světa a zažilo prohry, neúspěchy, nebezpečství, zranění.

Biologickou daností otce je, že zpravidla více poskytuje prostor, svobodu k rozvoji, vývoji, nechá víc dítě, aby si vše vyzkoušelo, zažilo, vyhodnotilo a spíš z povzdálí dohlíží a zasahuje, až když usoudí, že situace přesáhla možnosti dítěte a vyžaduje jeho jako silnějšího, zkušenějšího, moudřejšího. Zpravidla mluví méně, stručněji, jasněji, jeho projev mívá vyšší informační hodnotu. Jeho hlubší hlas a větší stručnost působí jako by jeho slova měla větší váhu. Zabývá se víc celkem, koncepcemi. Je-li dítě je s otcem, je spíše jakoby vedle něj. Dva samostatní jedinci, kteří jdou stejným směrem, a když ten menší něco chce nebo potřebuje, ten větší počká, než si o to řekne. Dominuje již zmiňovaná svoboda, výzvy k zdolávání překážek, soutěžení, soupeření, podání výkonů, ukazování svých skvělých stránek. V extrému může neumožnit svému dítěti dokázat, jak je skvělé, může synovi neumožnit zvítězit nad otcem a tak převzít na sebe pokračování mužství, ale zůstat v dětství i v biologicky dospělém věku. Z pohledu ženy může působit lhostejně, bez zájmu, se slabým emočním projevem, může být nejisté, jestli své dítě má rád. Věnuje se jedné činnosti, na tu plně zaměřuje pozornost. Zaměstnání nebo dítě. Ne najednou.

Genderové role mužů a žen jsou vytvářeny kulturně. A právě zde probíhají v současné době změny a novoty. Navzdory různé biologické výbavě u mužů a žen, existují věci, které se k těmto fyzickým zdatnostem nevztahují přímo. Jedná se například o domácí práce či péči o dítě. Je přirozené, že se způsob provedení jednotlivých činností bude v závislosti na pohlaví lišit, avšak to nám stále nedává důvod myslet si, že rodič není schopen řádné výchovy a péče.

Biologická danost muže – otce a jeho genderová role vytváří reálného **otce**. Otce, který s využitím své mužské síly, odvahy, potřeby soutěžit a dokazovat své schopnosti, zvládnuté agresivity, učící se jemnosti a citlivosti, může vykonávat jak svůj díl práce v zaměstnání pro obživu rodiny, tak svůj díl v péči o bydlení a domácnost, i svůj díl při vytváření funkčního partnerství a rodičovství. Účast obou v práci za mzdu v zaměstnání a v práci bez mzdy kolem bydlení a v domácnosti vytváří čas pro vyváženější možnosti pro oba v péči o děti a všechno co s nimi souvisí. Otec je otcem právě proto, že existuje institut **otcovství**, tedy vztahu muže k dítěti, proto, že vykročil z výlučného světa zaměstnání a materiálního zabezpečení rodiny do světa vztahů, osobního kontaktu a osobního vedení svých dětí.

2. Otec a otcovství

Kdo je to otec? V minulosti člen rodiny, který se svojí rodinou žil, zabezpečoval ji materiálně, spoluvytvářel fungování této společenské jednotky. Dnes, v závislosti na různých formách rodiny se může měnit charakteristika otce. Může žít i mimo své rodiny a být otcem, může žít v rodině, materiálně nezabezpečovat a tuto roli přenechat ženě, může nebýt biologickým otcem dětí. Rozlišujeme **biologické otcovství** dané tím, že počal a předal dítěti své geny a **pečující otcovství** naplňované každodenní péčí o děti nezávisle na původu genů.

Přesto, že v současné době tráví synové většinu času s matkami, sestrami, stejně starými kamarády, jejich vzorem zůstává otec. Nevědomě ho kopírují a vědomě ho sledují, hledají u něj návod, jak vystupovat ve svých budoucích mužských rolích. Když jejich vzor selhává, s přibývajícím věkem se stávají kritičtějšími. Můžeme uvažovat, co vše je součástí otcovství. Z hlediska potřeby je vhod se dívat na oba směry vztahu otec a syn. Jak syn, tak i otec mají své potřeby, které se jim naplňují právě existencí institutu otcovství, protože právě v něm vzniká uspokojení těch potřeb.

2.1. Potřeby syna

Jako základní potřeby člověka uvádí Biddulph (2011, str. 58): „být milován, být oceňován, mít čas na sebe, pěstovat přátelské vztahy, mít fyzický pohyb, být tvořivý, dělat smysluplnou práci, vést sexuální život, pěstovat duchovní život“

Ve své knize *Otcem i po rozvodu*, používá Ballnik (2012) označení „otcovská pyramida“ k tomu, co dítě, chlapec i dívka, potřebuje. „Aby se vaše dítě mohlo rozvíjet: náklonnost“ (str. 170), „Aby se vaše dítě neocitlo ve vzduchoprázdnu: důvěra“ (str. 173), „Aby váš vztah s dítětem neuvázl na mělčině: společně prožívaný čas“ (str. 176), „Aby mělo vaše dítě pocit bezpečí: spolehlivé hranice“ (str. 179), „Aby vaše dítě mohlo jít životem se vztyčenou hlavou: hrdost“ (str. 181), „Aby vaše dítě našlo svou životní cestu: společné akce a činnosti“ (str. 185), „Aby se vaše dítě učilo rozlišovat mezi dobrem a zlem: vzor“ (str. 187), „Aby vaše dítě cítilo, že je přijímáte: naslouchání“ (str. 189), „Aby vaše dítě dospělo ke svobodě: blízkost a distance“ (str. 192), „Aby se vaše dítě správně rozhodovalo: svědomí“ (str. 195), „Aby vaše dítě jednou našlo štěstí v lásce: vnitřní obrazy vztahu“ (str. 196), „Aby mohlo vaše dítě získat skutečnou nezávislost: otcovské požehnání“ (str. 201)

Každé dítě potřebuje možnost připoutání, potřebuje mít hlavní pečující osobu, někoho, ke komu se může navázat, kdo je „jen jeho“. Často je tou osobou matka, která tráví s dítětem nejvíce času, ale stejně dobře to může být otec, babička, teta, chůva či pěstounka. „... výzkumy poukazují na to, že děti navazují a hodnotí vazbu nikoliv na základě pohlaví rodiče, či jeho biologického rodičovství. Nehodnotí to, zda je pečující osoba muž či žena, ale to, jak o ně daná osoba pečuje, jak uspokojuje jejich potřeby“ (Sedláček, Pleková, 2008)

Dle Paquette, Dumont (2011) je vedle připoutání se k matce pro dítě důležité i připoutání k otci. Každé z nich má odlišnou podobu. Otcové jsou více angažovaní v hravých aktivitách, méně v péči o děti. Hry volí spíše fyzické a stimulující. Otec učí dítě spolehnout se na jeho sílu a moudrost, učí ho důvěřovat jemu i jiným lidem. A právě tímto způsobem otevření se světu získává otec velký vliv na rozvoj dítěte. Připoutání otce a dítěte je postaveno na vztahu aktivace. Výzkum potvrdil teorii o vztahu mezi aktivací a důležitosti otcovské role otevření se světu.

Paquette in Bacro, Florin (2009) používá odlišně označení pro to, co se vytváří mezi otcem a dítětem a matkou a dítětem. V případě matky, navazujíc na Bowlbyho myšlenky, jde o připoutání pro vytvoření bezpečí a ochrany, v případě otce jde o překročení rámce, učení se podstupovat riziko v nestresujících situacích. Hlavní funkcí je ukázat dítěti vnější svět a postavit se tváří hrozbě a neznámu fyzického a sociálního okolí. Navíc bojovné hry vedou k poslušnosti dítěte díky dominantnímu vztahu, který se vytváří v průběhu interakce. Mají také podporovat rozvoj zručnosti v soutěži za předpokladu, že otec bude vnímavý k emočním projevům dítěte a že ho nechá pravidelně zvítězit.

Augustyn (2004) ve svém uvažování a potřebách syna uvažuje o více oblastech. K **osobnímu zrání** se chlapec potřebuje naučit ovládat náladovost, stát emocionálně nezávislým, dozrát k sexuální integraci. Pro **vytvoření domova** je potřebné se připravit na manželství, naučit se budovat vzájemné manželské a rodičovské vztahy, vytvářet přátelství v rámci snoubeneckého a manželského rodičovství, učit se otcovství od prvních dní narození dítěte. Pro dobré zvládnutí **vztahu otce k dítěti** je potřebné pochopení důležitosti a uspořádání času a pozornosti věnované dítěti, naučení se odpovídat na dětskou důvěru, naučení se vytvářet přátelství s dítětem, naplňovat potřebu fyzické blízkosti, vyznat se ve světě citů, zvládnout problém autority. **Výchova pro život** zahrnuje výchovu k životu ve svobodě, uvedení dítěte do duchovního života, budování rodinných tradic, setkání otce s dítětem na poli tvořivé práce, sexuální výchovy dítěte, výchově k radosti ze života. O problematice trestání dítěte mluví jako o nástroji zamezování nežádoucího chování.

Biddulph (2011) píše, že chlapci rádi **zápasí**. To často ženy nechápou a nepodporují. Přesto je to proces pro chlapce důležitý. Je to příležitost naučit se **používat svou sílu** tak, aby nedošlo ke zranění druhého. Otec je ten, který nastavuje, učí. V dospělosti se bude muset umět muž vyrovnat s kritikou své dívky nebo manželky, bude potřebovat umět prožívat silné emoce a přitom nikdy nepoužít svou fyzickou sílu k tomu, aby ji ovládl nebo zranil. Tu se učí udržet na uzdě od svého otce, který v zápasení dohlédl na to, aby se vzájemně nezranili. Otec učí syna, jak probíhá **rozdivočení a zklidnění** v průběhu hry. V první části hry se vzájemně posilují a pobízí k rozdivočení, pak nastane fáze, kdy se musí začít mírnit emoce, aby v závěru došli ke klidu podobnému jako před začátkem hry. Otec je ten, který určuje **kázeň** – „ženy a děti potřebují, aby muži byli při výchově k disciplíně přinejmenším rovnocenní partneři. Zejména chlapci potřebují určitý druh dobrosrdečné konfrontace, aby lépe pochopili, co se od nich chce. Práví muži mají takové **porovnávání sil** rádi. Necítí se přitom ani ohroženi, ani vyčerpaní tak, jak to pociťují ženy, které těžce nesou, když musejí být na děti „tvrdé“. Když je otec dostatečně rázný, matka se o něj může opřít a být k dítěti méně přísná nebo chladná. Manželé, kteří své manželky ve výchově podporují, výrazně přispívají k tomu, že pak vidíme ženy, které jsou uvolněnější, vroucné a ženské, dokážou více milovat. Ty, které tuto podporu nemají a musí zastávat mužskou roli, těžké práce, souboj se světem, vypadají drsně a unaveně. Jejich tělo vypovídá, že mají slabého manžela. Při tom všem platí, že rodiče musí být jak laskaví, tak pevní.

K péči materiální, poznávající svět i sebe samotného, získávání důvěry v bezpečném prostředí a odvahy vykročit do vnějšího světa patří další oblast péče nenahmatatelné. Henslin (2003, str. 10) píše, že „Většina otců nemá ponětí, že by vedle péče materiální měli svým dětem věnovat **duchovní i citovou péči**. Je pro ně těžké navazovat se svými syny citové duchovní spojení, protože sami se svými otci nikdy takové spojení nezažili. Navzdory upřímné a láskyplné snaze otců jsou synové zraňováni a necítí jejich lásku.“

Podle Henslina (2003) je nadevše důležitý vztah otce k synovi. My lidé nejsme dokonalí, a proto ani tento vztah není dokonalý, je narušen. U všech je do nějaké míry narušen a většina mužů si neuvědomuje, že ani vztah jejich otce k nim nebyl bez problémů. Málo se zabývají svými city. Většina otců smýšlí o svých synech dobře. Synové to často nevědí a snaží se dokázat svým otcům svou cenu kupříkladu sportovní úspěchy v průběhu studií, nebo skrze své pracovní úspěchy v dospělosti. Žádné synovo úsilí a výkon nemůže vytvořit citové pouto, o které usiluje. **Citové pouto** může navázat jen otec. A někdy na to

syn čeká dlouhá léta své dospělosti. Mezitím se může snažit vyplnit citové prázdno ve svém srdci zlostným destruktivním jednáním, nebo za pomoci hlubokých vztahů s jinými muži. Často bez uvědomování procesu, který v něm probíhá. Syna zraňuje, když otec citlivě nereaguje na jeho emoce, zraňuje ho otcova nepřítomnost, fyzické týrání nebo sexuální zneužívání od otce. Zraňuje ho skrytý incest, tedy vztah v problémovém manželství, kde místo partnerského vztahu převáží vztah rodič-dítě a dojde nadměrné náklonnosti rodiče k dítěti. Synovské zranění má dopad na synovu schopnost být v kontaktu se svými city, na jeho sebevědomí, na schopnost být v dospělosti vnímavý a poskytující citovou podporu své partnerce, často vede k promiskuitnímu chování, protože u partnerek hledá a nenachází a ani neví, co přesně to je. Má dopad na vztah ke svým dětem, protože má tendence jim neposkytovat citovou podporu a blízkost. Má dopad na kariéru, snaží se dokázat, jak skvělý a úspěšný je. Jeho pracovní úspěchy však nezaplňují prázdno, které cítí. Má dopad na duchovní život. Jeho vztah k Bohu je podobně formální a prázdný jako vztah k otci. Chodí do kostela, nepotkává se tam s Bohem.

Různí autoři zdůrazňují různé potřeby, které syn má a otec může a měl by naplňovat. V souhrnu by se dalo říct, že ho má naučit, jak muži žijí svůj dospělý život a postupně ho vést k tomu, aby i sám vykračoval po cestě k dospělému mužství. Ukazuje mu svět mužů, mužských pravidel, principů, způsob soupeření, zvládání své velké síly, jak být i jemný. Chodí s ním po cestách, po kterých chodí muži. Dává mu z toho, co dostal sám v dětství do života od svých rodičů i z toho, co si v průběhu života doplnil od jiných lidí. Dává mu možnost převzít takové otcovství, jaké má sám otec a popřípadě postoupit na té cestě dál za hranici svého otce. Dává a dostává. Protože otec má potřeby, které se právě v tomto vztahu naplňují. A tak touha mnohých mužů mít syna může být jinak řečeno touha, aby to, co on má, mohlo pokračovat. A to mužské v dalším muži.

2.2. Potřeby otce

Je více oblastí života, kde se člověk, žena i muž, realizuje, které ke svému životu potřebuje, které ho naplňují. Je to oblast pracovní, oblast partnerská, oblast rodičovská. Každá je jiná, do každé jsou jiné vklady a z každé jiné zisky. Spolu vytváří pestrost a plnost. Oblast rodičovství je neopakovatelná, pokaždé nová, nezřídka překvapivá, často náročná na poznání, růst, velký sortiment emocí a silné ukotvení v dobrých zásadách. Biddulph (2011, str. 152-3) říká, že „...lásky k dětem je víc než jen jakási neurčitá laskavá shovívavost. Lásky je něco, co děláte.“ a o kousek dál, že „potenciál vašich vzájemných interakcí postupně roste“ a „lásky k dětem se stane vašim celoživotním programem“

v důsledku toho „v určité fázi, určitě vás vaše děti začnou převyšovat - budou bystřejší, rychlejší silnější, někdy i moudřejší. Avšak i vy zrajete a až do konce jim budete moci být užiteční.“

Mnoho otců vnímá narození syna jako jakési pokračování sebe. Vkládají do synů naděje, že synové splní sny otců, naplní potřebu otců seberealizovat se, dosáhnout úspěch, výkonu v oblasti, o které snil otec a nedosáhl splnění svého snu o sebe. Ambice otce a očekávání naplnění od syna. Někdy jako naděje, někdy jako požadavek, někdy jako podmínka vztahu. (Yablonski, 1990)

Otcova potřeba naplnění vlastního snu a jeho ztotožnění se synem – pokračovatelem tak velké a intenzivní, že ve skutečnosti, bez uvědomování, fandí ne svému synu, ale sobě samému. Uvědomění si tohoto jevu umožňuje změnit se a nechat synovi žít vlastní život, vytyčovat si a naplňovat vlastní cíle. Když mu tuto možnost otec neposkytne, syn vnitřně zápasí, má v sobě rozpor, z lásky k otci by chtěl vyhovět jeho přáním, ale přirozená potřeba je žít svůj vlastní dospělý život. Může ho to vést k neštěstí, rozpolcení, neřešitelnosti situace, v extrému k tragedii.

Potřeba předat dál, mít pokračování není jedinou potřebou otce. Další potřeby jsou vědomí, co dokázal. Vychoval dobrého syna, poskytl mu vzdělání, podpořil ho na cestě k úspěchům. Možná tišší, přesto důležitá potřeba je citová. Synova odpověď na otcovu citovou otevřenost, blízkost. Vědomí, že si syn otce za jeho úsilí váží, že to, co dělá je k dobrému, že jako člověk v očích důležitého, sobě blízkého člověka, je velký. Také potřebuje vědět, že je potřebný, užitečný, že má tady své místo, kam patří v rámci rodiny, kde se počítá právě s ním. Tak se dostáváme k tomu, jaké je vlastně místo otce v rodině, jaký je právě ten jeho podíl, jaká je tedy jeho otcovská role?

2.3. Role otce

Role otce má dvě části: To, co může dát rovnocenně on nebo matka, a to, co má jenom on jako muž. Obě dvě jsou důležité. V případě, že otec funguje jen částečně, je pro dítě lepší, aby mu poskytl to, co žena nemá a nemůže zastoupit.

Co mu může poskytnout rovnocenně matka a otec? Je to materiální zabezpečení, čistota a uspořádanost bydlení, péče o osobní hygienu, hlavně u malých dětí, hry, psaní domácích úkolů, podpora vzdělávání, povzbuzování v mimoškolních aktivitách, doprava na kroužky, sport, kultura, socializace v kolektivech, dovolená,... Je to oblast, která není určena biologickou daností pohlaví, ale ta, která se v různých kulturách mění a tak víme, že ji může poskytnout svým mužským způsobem otec nebo svým ženským způsobem matka.

O třech základních vitaminech nezbytných pro vývoj člověka píše Biddulph (2011): 1. milovat – dát druhým najevo, že nám na nich záleží, 2. učit – pomoci druhým porozumět životu, který žijí a 3. být příkladem – ukazovat, jak se dobrý člověk cítí, jak myslí a jak jedná.“

K tomu, že existuje ženský a mužský způsob výchovy (nemusí být mužský způsob striktně vázán k muži a ženský k ženě), Poli (2010) konkretizuje, že „otec bývá v dialogu s dítětem přímější a otevřenější“ (str. 31), „otec se nebojí říct dítěti“ „Porad' si sám!““ (str. 34), „otec dítěti neodstraňuje z cesty překážky“ (str. 36), „otec se nebojí požádat děti, aby respektovali jeho požadavky“ (str. 40), „otec je přesvědčen, že dítě je schopné pochopit, co potřebuje, a požádat o to“ (str. 42), „otec pomáhá dítěti převzít za své činy zodpovědnost“ (str. 44), „otec se nebojí chtít po dětech, aby se přizpůsobili“ (str. 46), „otec snadněji připouští, že i jeho děti chybují“ (str. 49), „otec děti konfrontuje se skutečností“ (str. 54).

Co mu může poskytnout jen muž? Ukázkou mužského myšlení, hodnocení, konání, mužský způsob hraní, důvěra vůči němu a následně světu, povzbuzení v tom, do čeho se pouští. Role muže je provést syna z dětství do dospělého mužství. Je nutným průvodcem pro syna na té cestě.

Dobson (2002) říká, že syn se ztotožňuje s otcem, kopíruje jej, proto se jeho vliv projevuje prostřednictvím vzoru, který dává. A to buď kladný – to, jak se sám chová, takový dává synovi vzor, tomu učí syna. A pak záporný – to, jak se chová, taky předává synovi, který se s tím, pak musí nějak vypořádat. Buď pokračuje v tom, co mu otec ukázal jako vzor nebo to odmítne a začne hledat něco jiného lepšího.

„V dané problematice se můžeme setkat i s dalším modelem. Jedná se o popis tří důležitých otcovských rolí. Model „**3V - Vedení, vztah, vzor**“.

„Vedení“ - Pokud je citlivé a moudré, získávají děti důvěru, učí se důvěřovat ostatním lidem. Zároveň, díky otcově pomoci vybudovat si vlastní identitu, dokáží rozlišovat, komu mohou či nemohou důvěřovat. Naučí se tak spolupracovat s druhými bez pocitu ohrožení.

„Vztah“ - Důležité je, aby otec dokázal odhalit to, co sám prožívá a naučil tak děti nebát se vlastních emocí. Pomáhá jim vyzkoušet si vlastní styl chování v blízkém vztahu.

„Vzor“ - Otec modeluje chování. Umožní vlastní zkušenost v prostředí své ochrany.“ (Raus, 2004 in Škvarilová, 2011. str. 26)

Různí otcové ukazují svým životem a svými slovy jiné vzory.

2.4. Typy otců

Dřív než nastane, že muž se stane otcem, každý má možnost volby. I v tom, jestli otcem bude a v případě, že se rozhodl, ať už záměrně, nebo jen svým chováním umožnil početí dítěte, může si volit, jakým otcem bude. Jak již bylo zmíněno, může okopírovat model svého otce, nebo pracovat na zlepšení. Ale může i vytvořit horší model než zažil. Jsou muži, kteří se rozhodnout otci z vlastní vůle nestát. A možná touha být otcem na jedné straně nebo lhostejný přístup nebo dokonce nechtění na druhé straně předurčují, jakým otcem se stanou.

Na základě chování otců v průběhu těhotenství je rozdělil Yablonski (1990) na tři typy 1. **pečující otec**, který pozorně pečuje o svou gravidní ženu, účastní se s ní přípravy na mateřství, 2. **otec – machr**, který oplodněním splnil svou povinnost, o průběh těhotenství a zdravotní stav partnerky se nezajímá, do domácích prací se nezapojuje a vyžaduje pro sebe obvyklé pohodlí, 3. „**těhotný otec**“, který se téměř ztotožňuje se svou gravidní ženou, všechno s ní prožívá, pečuje, všeho se bojí, o všem potřebuje detailní informace.

Biddulph, (2011) uvádí typy otců: **otec-král, kritický otec, pasivní otec, nepřítomný otec** a Ballnik (2012) rozlišuje tyto typy otců: **otec nadšený, empatický, s oběma nohama na zemi, kreativní**.

Podrobněji uvádíme, protože nás nejvíc zaujalo 5 základních typů otcovských stylů (Yablonski, 1990), které v čisté podobě nebo v kombinaci nacházíme téměř u všech mužů.

1. Citliví a milující otci – dvojníci citlivě vnímají, prožívají, reagují na potřeby synů, staví syny do středu vlastního života, sdílejí jejich radosti i smutky, milují empaticky, vytváří závislost. Někdy přehnaně chrání před neúspěchy a tím brání výuce zvládání neúspěchů. Někdy, vycházejíc z vlastních schopností, stanovují pro syny nereálné cíle. Můžou tím vést syny do extrémních výkonů, za hranice synovských možností.

2. Otcové rovnostářského typu – kamarádi nemají zájem o nadřazenou pozici vůči synům, nemají zájem někoho ovládat, chovají se k synům kamarádsky jako rovnocenní, mluví s nimi o svých problémech. Nenabízejí otcovskou autoritu, dostatečný otcovský model. Nemají touhu ve svém životě dosáhnout něčeho významného. Bývají dobří partneři v hrách. Můžou být ufnukaní, ukňouraní, stěžující si na život. Jako další dítě své manželky.

3. Otcové – machři mají přehnané představy o významu své mužnosti. Chybí jim empatický pohled na své syny. Považují je za prodloužení svého já. Prostřednictvím synů

uspokojují své egocentrické potřeby. Jejich osobní mužnost a identita je spjata s výkony jejich synů. Sem patří většina násilnických otců. Jejich brutalita se projevuje spíš verbálně než fyzicky. Tím vůči sobě můžou u syna utvořit nenávist, kterou je možné zvládnout 4 stupňovou skupinovou terapií: 1. rozpoznání velikosti a tvaru nenávisti, 2. předvedení nenávisti vůči otci, 3. vyjádření bolesti a žalu nad absencí otcovské lásky, 4. odpuštění a možné vyjádření lásky.

4. Otec – psychopat není schopen běžných emočních vztahů, není schopen vychovávat dítě takovým způsobem, aby se cítilo jako člověk, je úplně nevšimavý k právům a pocitům druhých lidí, mívá omezené sociální vědomí, styk s lidmi podřizuje svému egocentrismu, manipuluje s nimi, je neschopen se zříct aktuálního uspokojení ve prospěch pozdějšího, patologicky lže za účelem dosažení osobních výhod. Bývá schopen rozeznat dobro a zlo, ale vůbec se tím neřídí. Zájem o růst svého syna nemá, může ho však předstírat. Psychopatického otce změnit nelze.

5. Egocentričtí otcové mají na prvním místě sebe a svůj profesní život. Tam se naučí vnímat lidi jako objekty a to přenáší do své rodiny. Manželka i dítě je pro něj překážka v dosahování svých cílů, která ho připravuje o čas a energii. V pracovním světě zastrašují. Můžou mít v sobě rozporuplné pocity, na jedné straně mají své syny rádi, na druhé jim dávají najevo nespokojenost se vším, co synové dělají, čím ovlivňují u synů jak sebevědomí, tak rozvoj jejich osobností. U egocentrických otců je změna možná, pokud si samy sebe uvědomí.

K poslednímu rozdělení Yablonského přidáváme typ **slabých, pasivních, neprůbojných, „neviditelných“ otců**, u kterých je nejvýraznější jejich průhlednost. Záměrně neškodí, aktivně se nezajímají. Jejich vklad do synova života je, že „nejsou“, přestože jsou. Má to dopad na sebevědomí a hierarchii v očích syna. Místo, které otec nevyplní svou osobností, může zůstat prázdné, nebo ho vyplní matka, nebo sám, nebo někdo či něco jiného. Každopádně to posiluje neúctu vůči otci, případně dalším mužů a autoritám.

Zajímavé je zauvažování, jestli typ otcovského stylu výrazně ovlivní typ muže, k jakému dospěje syn (muž otcovského a muž synovského typu).

2.5. Krize otcovství

V dnešní době chybí otcové, chybí vzory, od kterých by se učila následující generace mužů. Většinou jsou buď rodiny bez mužů, nebo rodiny s pasivními, neangažovanými muži. Na otázku, jestli děti potřebují otce, angažované muže, část

současníků odpovídá, že ne. Na základě osobní zkušenosti jako dcery a zkušenosti jako matky jsem přesvědčena, že ano. Když já, jako žena, vnímám potřebu muže, otce, vzoru pro děti, o co víc jí musí potřebovat chlapec? Někde bylo psáno: „Jak se slon může stát dospělým slonem a vědět, co a jak, když vedle sebe nemá dospělého slona.“ V říši zvířat nám je jasné, že zvíře potřebuje vidět od dospělého jedince, jak například pečovat o potomky, je to vidět u opic chovaných v ZOO. Tak potřebuje i člověk mít svůj vzor, syn vzor v otci. Když otec chybí, milující matka může poskytnout maximální péči, aby ho nahradila. Přesto zůstane část, které je ryze mužská a žena ji neposkytne. Verlinde in Augustyn (2004) říká, že otec by měl pomoci dítěti najít vlastní identitu, uvolnit se z matčina pouta. Pokud otec chybí nebo je pasivní, dítě se vrací zpět k matce.

Prossová in Augustyn (2004): „Místo otce vladaře zaujal otec outsider. Nevládne už „svým lidem“, ale není ani aktivním partnerem. V praxi se zdá, že otcovství není spojeno ani s velkým úsilím, ani se zvláštní angažovaností. Pravděpodobně proto jsou si v mnoha případech otcové a děti všech věkových skupin tak cizí. Otcové si toho nejsou vědomi. Naivně se domnívají, že jako „živitelé rodiny“, rozhodčí v rodinných konfliktech a společníci při hrách a vycházkách své povinnosti splnili.“

McDowell in Augustyn (2004) upozorňuje na nezralost rodinného systému, vytvářeného dominantní matkou, silnou ženou a nedostatečně angažovaným pasivním mužem. Silné ženy a slabí muži. Stejně v následující generaci. Vytváří se bludný kruh.

Přesto je možnost nepokračovat v bludném kruhu a začít předávat do další generace nové. Nemusí muž všechno vědět hned na začátku svého otcovství a může se postupně v průběhu svého života i života svého dítěte učit i od jiných mužů, zvyšovat svou vnímavost vůči potřebám synů a učit se co nejlépe na ně odpovědět.

3. Od narození po dospělé mužství

3.1. Od narození...

Potřeba syna vůči otci nezačíná, až když chlapci začnou mluvit. Chlapci potřebují otce již od narození. Corneau (2012) dělal se studie ve Spojených státech a Norsku na chlapcích s problémovým chováním. Většinou to byli syny námořníků a první dva roky nebo devět měsíců z roku vyrůstali bez otců. Podobně u nich, jako i u sirotků a dětí vychovávaných jedním rodičem, se projevovaly nedostatky v oblasti sociální, sexuální, morální, kognitivní.

Problematikou citových potřeb dětí vůči rodičům, potřebou citové blízkosti a osobní neanonymní péče stejně jako důležitostí role hlavní pečující osoby se spoustu let věnoval a výsledky svého poznání propagoval v České republice přes různé odborné i populární publikace i za pomoci médií Matějček.

Vztah otce a syna se v průběhu vývoje v závislosti na věku mění. V nejranějším věku otec je synovi blízko, rozumí a ukazuje mu svět, který zná. Pro syna je ten, který ví, zná a syn spoustu otcova poznání bez výhrad přijímá. Puberta a adolescence přinášejí spoustu nesouhlasu, výhrad, kritiky, často jako nedělitelný celek. Je to doba odmítání, konfliktů. Vůči všemu a všem, včetně otce. V té době objevuje sebe a má pocit, že je nad všemi. U druhých vidí chyby a nedostatky. Otce se snaží překonat, zdolat, ukázat mu, že je větší, silnější, moudřejší, schopnější. Toto období se by mělo završit „vítězstvím syna“ ve dvou významech. Že syn otce pochopí, že mu dal maximum toho, co mohl a odpustí mu, že od něj nedostal, co si přál a otec neměl. A ve smyslu, že se dopracoval na úroveň táty a dělá krok dál. V poznání, v názorech, viditelně ve fyzické síle, v samostatnosti. Zralý otec umožní synovi, aby vykročil dál a uzná mu jeho schopnosti, je to pro něj pokračování toho, co budoval. Nezralý otec může zastavit tento růst tím, že bude pořád synovi dokazovat, že on sám je lepší. První varianta vede k zralému mužství jeho syna a dobrý vztah mezi otcem a synem postavený na respektu, úctě, uznání, kamarádství, hrdosti. Druhá varianta zastavuje synův růst do dospělé mužnosti a vede k souboji s otcem v podobě dokazování, že je lepší nebo k fyzickými potyčkám s okolím, aby ukázal svou fyzickou sílu anebo k nejrůznějším formám dokazování své schopnosti. Jeho život pak vypadá jako trvalý boj. Všechno málo platné, protože ten, od kterého potřebuje dostat uznání je právě otec. Může být druhý typ reakce, že unikne pryč, že to vzdá, přestane o cokoliv usilovat, protože ví, že to uznání nemůže dostat. Zůstává jako dítě, neschopen si obhájit své dospělé místo proti

otci, který ho nejen nepodpoří, ale se mu staví do cesty. Nebo jako rebel, s chováním, které není prospěšné jemu, otci, společnosti.

Když mluví o vývoji dítěte v rámci rodiny a následném přechodu od rodičů do dospělého světa Chvála, Trapková (2009) používají označení „rodina jako sociální děloha“. Dítě v ní roste, rozvíjí se, až najednou mu je prostor malý a musí ven, do většího prostoru. Přirovnávají dělohu k rodině a biologický porod, neboli narození dítěte z matky k sociálnímu porodu neboli odchodu dítěte do svého dospělého života. Velký důraz kladou na otcovskou roli v procesu opouštění primární rodiny pro obě pohlaví. V případě chlapce je otec ten, který ho vyprovází s poselstvím obsahující důvěru otce v jeho schopnost žít dobrý dospělý život muže.

Zkušenosti ukazují, že poselství, které syn dostal od otce je mnohem důležitější faktor pro jeho úspěšnost v životě než intelektový potenciál, stupeň vzdělání nebo úroveň materiálního zabezpečení.

Yablonsky (2006) rozlišuje 3 fáze vzájemných vztahů mezi otcem a synem: 1. splývání obou já, 2. boj za oddělení a samostatnost (kázeň, fyzická síla, hodnotové konflikty: idealismus a realita), 3. rovnocenné přátelství mužů.

K fázím vývoje Biddulph (2011) uvádí, že od narození chlapci tíhnou spíše k matce, otec je pro ně spíš doplněk na pobavení. Od šesti let si zřejmě začínají uvědomovat, že jsou muži a začínají postupně tíhnout k tatínkovi, aby se začali odpoutávat se od emoční závislosti na matce a zorientovali se ve své mužské roli. Když zvládnou emoční nezávislost, ví, že můžou obstát bez mateřské péče a budoucí vztahy s dívkami a ženami navážou jako rovnocenní partneři. Méně hrozí, že od nich budou očekávat materské zacházení. Otec pro syna hraje významnější roli od 6 do 14 let. Pak začíná hledat rádce mezi dospělými muži. Jsou k tomu 3 důvody: naučit se novým dovednostem, získání pocitu vlastní hodnoty, vyvedení z hradeb jejich rodiny. Ve sportovních a zájmových kroužcích často najde v první řadě o sport a zájmy, ale o věnování se sobě navzájem a předávání pozitivního poselství. Tam můžou chlapci zrát a rozvíjet svůj charakter.

O **poselství** pro chlapce mluví Yablonsky (2006) jako o informaci, vyjádření, které otec dává synovi pro jeho život. Sděluje mu ho průběžně, různými způsoby, verbálně nebo svými postoji a chováním a silně ovlivňuje budoucí chování svého syna. V rámci výchovy, zájmu nebo nezájmu otce o syna, v rámci vzájemného chování a mluvení, dochází k tomu, že přímo nebo nepřímo zazní z úst hodnocení, prognóza vyjádřená vůči synovi: „Nic nedokážeš“, „Máš na to“, „Musíš být nejlepší“. Tato poselství ovlivňují další fungování syna a ten je naplňuje, nebo se brání a odmítá. Poselství o sebevědomí, sebejistě,

schopnosti vést, formuje a posiluje mladého muže, aby tyto schopnosti, pokud je v sobě má, projevil, rozvíjel a zhodnocoval. Naopak, poselství, že to nedokáže, často odebrává synovi sílu, schopnost, vůli zápasit a ukazovat, že dokáže. Překonává fakticky dvě skupiny překážek, jedna je z oblasti samotné, ve které se chce prosadit, druhá je z oblasti ohodnocení jeho schopností. Může proti tomu zabojovat a dokazovat, což se vůči otci často děje, může to ignorovat, což by bylo v rámci sebeochrany skvělé a může všechno vzdát a nepokoušet se žít svůj život dobrým způsobem, když mu ta důvěra nebyla daná. Corneau (2012, str. 18) píše, že je „touha každého dospívajícího získat uznání, nebo dokonce souhlas otce“. A na jiném místě píše Corneau „Postrádat otce znamená postrádat páteř“ (2012, str. 42). Jak důležitý je otec v životě syna!

K procesu vytváření křehké mužské identity uvádí Corneau (2012, str. 21): „Osobnost se vlastně utváří a diferencuje prostřednictvím série identifikací. **Identifikace** je psychologický proces, jehož prostřednictvím subjekt asimiluje určitý aspekt, rys, atribut druhého a zcela nebo částečně se podle toho modelu mění. Aby člověk mohl být ve shodě sám se sebou, musí být ve shodě ještě s někým; je třeba, aby se utvářel tak, že nejprve do svého těla včlení někoho druhého, bude ho imitovat.“

V procesu přechodu z dětství do dospělosti může docházet k **iniciaci**. Buď v podobě tradičního obřadu, nebo v novodobé podobě neritualizované. To důležité je, že je srozumitelně vyjádřeno, že skončilo období chlapecké, a začíná období mužské. Skončila péče od matky vůči chlapcovi a začíná období převzetí zodpovědnosti, zvládnání, stání na vlastních nohou, období síly a odvahy a poskytování bezpečí slabším. „Cílem iniciačního rituálu je "oficiální" separace od matky a přechod dospívajícího do řad mužů.“ (Corneau, 2012, str. 22)

Dle Rohra (2005): „Obecný předpoklad pro všechny iniciační rituály je, že pokud společenství moudrých starších neukáže mladému muži skutečnou moc, pak tento mladý muž vždycky bude vyhledávat falešnou moc a pravděpodobně stráví většinu svého života hledáním prestiže, výhod a majetku.“

V současné naší společnosti zřídka dochází k iniciaci, změnil se celkový pohled na začátek dospělosti pro muže. Biddulph (2011, str. 112) píše „Po devadesát pět procent lidské historie nebyli chlapci do dospělosti vypuštěni, nýbrž v ní byli vítáni – byli přijímáni do svazku vztahů, z nichž mohli po celý život čerpat pomoc a podporu, které byly zárukou, že se tito mladí muži stanou užitečnými členy obce.“

Jennings (2011) referuje o Australském dobrovolném programu pro syny a otce „Times & Space“, který byl zaměřen právě na rituál iniciace. Účastníci tohoto programu

zažili zkušenost, že otec poslouchal, tím je myšleno, že syna slyšel, proběhla bezpečná konverzace mezi otcem a synem. Po skončení rituálu se synové vyjadřovali, že se následně cítili starší, posunuti k mladé dospělosti. Chlapci zažili změny vnímání u svých otců. Jeden zmiňuje jako velkou věc, když se otec otevřel v rámci táborového sezení a druhý, který předtím otce ostře kritizoval, „že je málo člověkem“, získal pro otce větší pochopení a dovedlo ho to k většímu zamyšlení, než cokoliv otci řekne. Chlapci v rámci programu rozšířili své vnímání maskuliny od modelu svého otce k pestrosti modelů reprezentovaných jinými otci.

Rozdílně probíhá přechod do dospělosti u mužů a ženy v oblasti sexuality. „Co se týče sexuální identity, můžeme říci, že žena, je ženou, zatímco muž musí být mužem teprve „učiněn“.“ Corneau (2012, str. 22)

Proces přechodu od chlapce v muže by měl být završen dosažením mužství.

3.2. ... k mužství

Podle toho, jak probíhal vývoj chlapce od narození až po přechod do světa mužů, může být jeho mužství zralé nebo nezralé. Nezralé mužství je o nesamostatnosti, nepřevzetí zodpovědnosti, je to návrat zpět do dětství, do bezpečného prostředí k pečující matce. Co všechno patří ke zdravému mužství? Dle našeho názoru jasno v tom, co chce, odvaha projevit svůj názor, hájit a obhájit si jej i v ohrožení, schopnost přijmout kritiku, uznat si chybu, omluvit se, napravit škody, poučit se a měnit se, připustit hranice svých možností, odvaha postavit se do čela a vést, svou rodinu, větší skupinu, schopnost nakládat se svou fyzickou převahou k dobru svému i svého okolí, schopnost sebereflexe, kontaktu se sebou a následně schopnost připojit se k druhým, umět být ve správné chvíli silným a ve správné citlivým. „Chlapec přistupuje k ženě s touhou brát, muž přistupuje k ženě s touhou dávat“ (Biddulph, 2011, str. 57)

Bakalář, Nytrová, Strachota (2005, str. 194) považují za citově zralého jedince toho, který „prožívá větší uspokojení z dávání než braní (což je vlastně protipól infantilního postoje), má schopnost vytvářet a budovat trvalé vztahy přinášející převahu štěstí, je činný převážně konstruktivním, tvořivým způsobem, naučil se své zkušenosti správně vyhodnocovat, je osvobozen od strachu (úzkosti) a má opravdový vnitřní klid namísto pouhé údajné nepřítomnosti napětí“.

Kdo vlastně očekává tvrdost, pevnost, rozhodnost a další typické mužské vlastnosti. Je to samotný muž, nebo společnost se svou kulturou? Faktem je, že pod tímto existujícím tlakem žijí muži a snaží se předvést jako ti, kteří splňují požadavky a ve své mužské

hierarchii úspěšnosti se umisťují na vysokých pozicích. Hrají tvrd'asy, uzavírají své vnitro, svou jemnost, citlivost, své emoce, prožívané smutky a radosti. Posilují svou jednu část a oslabují druhou. Nebo zviditelňují a zakrývají. Neznají sami sebe, neznají je jeho blízcí. Neví, jestli je milují. Mají lepší pracovní uplatnění, zastávají vyšší místa, vydělávají víc peněz. Dožívají se nižšího průměrného věku, ve středním věku je často příčinou smrti sebevražda. V průběhu celého života jsou více agresivní, a to i vůči svým blízkým, i oběťmi agresivního chování druhých, ve vězení je velká převaha mužů. Často ztroskotávají v intimních vztazích, většina bezdomovců jsou muži. To je stav ve 20. a na začátku 21. století. Stav, do kterého jsme se dostali a který je alarmující. Je to výzva začít něco dělat, aby muži, kteří své mužství našli a drží se ho, pomohli těm ztraceným taky najít.

Je těch 5 pravd o mužství, které uvádí Biddulph (2011) to důležité, co potřebují vědět? 1. Jednou zemřeš, 2. Život je těžký, 3. Nejsi tak důležitý, 4. Ve tvém životě nejde o tebe, 5. Konečný výsledek nemáš ve svých rukou. Je to to, co mají do hloubky zkoumat, nebo něco dalšího? Unikání od sebe vede k přemýšlení o tom, jak se muž vytrácí od sebe samotného. K tomu popisuje 4 úrovně komunikace, které reprezentují hloubku vztahu s druhým člověkem: 1. fakta o vnějším světě, 2. fakta o sobě, 3. pocity v minulosti, 4. pocity tady a teď. Aby člověk mohl komunikovat s přáteli na 4. úrovni, musí na tu úroveň chtít jít sám se sebou. Pěkně postupně do větší hloubky až uvidí, jaký opravdu je a v té chvíli se nezdíka uvolní spousta emocí, pochopení, přijetí, vysvobození.

Když tento proces muž absolvuje, když se potká sám se sebou, je schopen se emočně potkávat se svými blízkými. Co vlastně předává svému synovi, když si drží odstup sám od sebe a co předává, když se odhodlal se s sebou potkat?

4. Transgenerační přenos

Jak už bylo zmiňováno, otec předává svému synovi především svým příkladem, svým způsobem života, svými postoji. Doplňkově slovy, pokud jsou v souladu s chováním. Jak zvládl otec svůj život, takový vzor nabízí synovi dál. Proces může probíhat bez přemýšlení o samotném procesu a to, co dostal předávat dál. Pokud dostal dobře, často ani nemá potřebu se nad tímto tématem zamýšlet. Pokud dobře nedostal, často před dosažením dospělosti, kdy neví, jak ji uchopit, přemýšlí, odmítá, hledá. Je to proces ve kterém může vzniknout něco lepšího, nebo může pokračovat něco nefunkčního. Tady je příležitost, zastavit přenášení toho nefunkčního do dalších generací. Vydat se na cestu hledání, jak jinak by to mohlo být. Je to možnost každého, kdo se v té situaci ocitne, aby se rozhodl, jestli pokračovat nebo měnit.

Ze všech možných oblastí, ve kterých dochází k transgeneračnímu přenosu, Spisma, H., Biello, K. B., Cole-Lewis, H., Kershaw, T. (2010) se zaměřili na vek dosažení otcovství u synů otců, kteří se stali otci v průběhu svého dospívání. Výzkumný vzorek byl 1496 mladých mužů, kteří se narodili otci ve věku do 19 let. Od roku 1997 byli v longitudálním výzkumu každoročně dotazováni. Výzkum ukázal, že u synů dospívajících otců je 1,8krát vyšší pravděpodobnost, že se stanou taky otci ve věku dospívání.

Další oblast, kde se zkoumal transgenerační přenos byla úroveň příjmů synů dle úrovně příjmů otců. Dle přehledu OECD Observer (2010) úrovně příjmů synů jsou často ovlivněny úrovní příjmů otců. Nejvyšší korelace je ve Velké Británii, Itálii, USA. Jedním z faktorů, které určují mzdy je vzdělání. Syny otců s vysokoškolským vzděláním mají o 20 % vyšší mzdu, než syny otců se středoškolským vzděláním.

5. Co dál?

Jsem terapeutka a myšlenka, že bych skončila s konstatováním stavu mi vůbec není blízká. Beru to jako začátek vedoucí k tomu podstatnému, k pomoci, změně, zlepšení. V tomto případě k tomu, abychom věděli na jedné straně jak předcházet, na druhé, jak napravovat již vzniknuté škody tam, kde k prevenci nedošlo.

Každý chlapec potřebuje svého otce, potřebuje fungující mužský vzor, model který mu ukáže, jak se mužský život žije. Kdo to dostal, může předávat svým synům. Může udělat i víc a předat to dalším blízkým chlapcům, kteří to nedostali. Může se dělit tím, že tak žije a je možné ho pozorovat, může psát, sdílet. Knihy *Tátologie*, aneb rady pro začínající tatínky a *Tátologie 2* aneb nefňukejte a pochlapte se od Brycze (2011, 2012) jsou humorným způsobem napsané „návody“ pro otce, neboli inspirativním čtením o tom, že přestože synové úplně změni tátovi život, toho skvělého je tolik, že je dobré se na dobrodružnou cestu životem svých synů dát. A tak přeji spoustě synům, aby se jejich tátové s nimi na jejich cestu vydali.

Ti, co to nedostali a uvědomují si, že tady je problém, který je tíží a vede k nepřátelství k sobě, k jiným mužům a ženám, k agresivnímu chování, k nespokojenosti, ti můžou začít pracovat na změně. Hledat dodatečně ty dobré vzory, hledat svůj mužský kolektiv, který jim doplní, co jim chybí. Hledat skupinovou terapii zaměřenou na tuto problematiku, hledat pro individuální terapii terapeuty, kteří jim budou schopni pomoci, vzájemně se povzbuzovat a poskytovat si podporu.

Co v tom procesu můžou udělat profesionálové? Oslovila mne ukázka skupinové terapie mužů (Yablonski, 1990), kde se za pomoci mužů ze skupinky a dramaterapii odehrávali skutečné příběhy mužů s jejich otcí v několika fázích: 1. fáze byla o vyjádření nenávisti, 2. fáze o předvedení nenávisti, 3. fáze o vyjádření bolesti a žalu nad absencí rodičovské lásky a 4. fáze odpuštění a možné vyjádření lásky.

Jiná možnost je v rámci individuální terapie umožnit postupně v bezpečném prostředí projít přes jednotlivé fáze s terapeutem nebo pod jeho vedením ve svém soukromí. Místo shromažďování bolesti, smutku, zranění je dostat ven, uvolnit to napětí, protože to stejně potřebuje a půjde ven. Dostat ho ven v bezpečném prostředí tak, aby se nikomu nic nestalo a došlo k úlevě a schopnosti víc prožívat nové události svého života. Zabránit somatizaci neodžitého, umožnit prožít hněv, smutek, zklamání i s velkou intenzitou, umožnit prožívat další emoce, které do té doby byly zablokovány, ukončit minulé a v plnosti žít aktuální a to včetně těch radostných.

Co v tom procesu můžou udělat ženy? Můžou umožnit chlapcům, aby byli v kontaktu se svými otci i v případě, že partnerství nevydrželo, posilovat otce, aby se svým synům věnovali, trávili spolu čas mužským způsobem, shovívavě pozorovat a nezasahovat do mužského světa, můžou posilovat vztahy s prarodiči, aby dědeček taky měl možnost předat svému vnukovi kus svého mužství, můžou pomáhat svým synům hledat a nacházet mužské kolektivy, které umožní, aby se v nich rozvíjelo to, co jim žena nemůže dát, protože to nemá. A dál podporovat své syny, aby hledali kolektivy s dospělými muži, aby vytvářeli mužská přátelství, aby měli prostor hledat a nacházet si svůj mužský svět.

Stejnou otázku Co dál? si položili Bakalář, Nytrová, Strachota (2005) v závěru své studie o rodinách, které se rozpadli a kde probíhá boj o péči o děti. Na základě zkoumání 10 skutečných příběhů došli k 2 možným programům, které by mohli přinést zlepšení u mužů. Jedná se o **zkvalitnění otcovské role** prostřednictvím osvětové pořady, filmů, přednášek, výukových programů na vysokých školách, prožitkových skupin, setkání, výcviků, odborného poradenství, programů osobnostního růstu, psychoterapie. Cílem bylo lepší orientace a vzdělání v sociální oblasti, obecné biologii, etologii, antropologii, porozumění nové roli a postavení žen ve společnosti, zvětšení míry sebereflexe a posun od dětských způsobů hodnocení k dospělým, posun k vyšší osobní citové zralosti, dospělosti. Našli dva zásadní problémy, které způsobují, že koncepce je nerealizovatelná: Muži nemají geny pro pomáhání mužů mužům, jsou přesvědčeni, že by nebylo možné sehnat finanční prostředky na zafinancování takového typu programu pro muže. Druhý program by se mohl opřít o potřeby žen žít pro někoho, uchovávat rod, zachraňovat děti. Program by měl název **posílení emocionální dospělosti u mužů i žen**. Obsahem programu by bylo mnohé z předchozího programu pro muže. Což vidí jako reálně uskutečnitelné a proto vyzývají k založení nadace, která by začala s tak potřebným programem a na podporu obzvlášť od dolarových milionářů, kterých podle denního tisku napočítali 11 800.

VÝZKUMNÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (min 25 s)

6. Metodologický rámec výzkumu

6.1. Výzkumný problém, cíle, výzkumné otázky

Výzkumný problém

Po získání teoretického přehledu o problematice chlapců a mužů jsme se rozhodli prozkoumat v nám dostupném reálném prostředí, jak probíhá transgenerační přenos v mužské linii, co se přenáší z generace otce do generace syna, co je možné zjistit a následně využít pro v současné době, ve které muži hledají svou novou roli, kdo a jakým způsobem formuje mužství a otcovství u chlapců.

Na základě studia problematiky jsme sestavili okruhy, kterým jsme věnovali v rámci výzkumu pozornost a snažili jsme se zjistit, jak v těchto oblastech probíhá přenos z jedné generace do druhé. Jedná se o okruhy:

1. Přenos z generace otce na generaci syna
 - a. Být milován a oceňován
 - b. Vytvoření citového pouta, blízkost, přátelský vztah, důvěra
 - c. Společně prožívaný čas, společné aktivity
 - d. Vzor – rozlišení mezi dobrem a zlem
 - e. Vedení
 - f. Spolehlivé hranice
 - g. Pěstování duchovního života
 - h. Dávání vs. brání
 - i. Otcovské požehnání, poselství
2. Dozrání do mužství a rodičovství a jeho úspěšnost
3. Co dalšího výzkum přinese

Cíle výzkumu:

1. Zjistit, co se přenáší z generace otce na generaci syna v následujících oblastech?
 - a. Být milován a oceňován
 - b. Vytvoření citového pouta, blízkost, přátelský vztah, důvěra
 - c. Společně prožívaný čas, společné aktivity
 - d. Vzor – rozlišení mezi dobrem a zlem

- e. Vedení
 - f. Spolehlivé hranice
 - g. Pěstování duchovního života
 - h. Dávání vs. brání
 - i. Otcovské požehnání, poselství
2. Kdo byl ten hlavní, kdo přispěl, aby chlapec dozrál do mužství a rodičovství? V čem byl jeho vliv?
 3. Sledovat, co dalšího výzkum přinese.

Výzkumné otázky

1. Co se přenáší z otce na syna v jednotlivých oblastech? Když se nepřenáší, jaké faktory to ovlivňují?
 - a. Přenáší se láska a oceňování?
 - b. Přenáší se vytváření citového pouta, blízkost, přátelský vztah, důvěra?
 - c. Přenáší se míra, forma společně tráveného času?
 - d. Přenáší se ukazování vzoru svým životem, chováním, mluvením?
 - e. Přenáší se jak intenzivně ptec syna vede?
 - f. Přenáší se vytváření bezpečných hranic pro syna a vyžadování jejich dodržování?
 - g. Přenáší se do jaké míry ukazoval otec dospělost v podobě dávání a ne brání?
 - h. Přenáší se jaké požehnání, nebo poselství dal otec svému synu do života?
2. Kdo byl hlavní osobou, kdo formoval mužství syna? Byli další osoby? Mužské nebo ženské pohlaví?
3. Jaké další informace ohledně transgeneračního přenosu a dospívání do mužství výzkum přinese?

6.2. Design výzkumu

Po stanovení výzkumných otázek logicky následuje další část výzkumu určení designu výzkumu, zvolení vhodných metod získání a analýzy dat. Prvním krokem je zvolení typu výzkumu.

Z hlediska metody jsem se rozhodli jsme se pro nematematický analytický kvalitativní přístup. A to proto, že neověřujeme nějakou hypotézu, ale snažíme se vyzkoumat něco nového, pojmenovat to, popřípadě sestavit hypotézu. Zkoumáme na

menším vzorku, snažíme se najít společně pojmenovat to, popřípadě zformulovat hypotézu.

Z hlediska typu výzkumu jsme zvolili případovou studii. Rozhodli jsme se vyhledat vhodné osoby a získat od nich informace, které nás zajímají. Pro výzkum jsme potřebovali osoby, které splňují podmínku mužského pohlaví a to, že mají otce a syna. Biologicky má otce každý. Na to, aby mělo smysl uvažovat o transgeneračním přenosu i ve smyslu učení vzorem bylo nutné, aby otec byl v rodině přítomen.

Data jsme získávali metodou polostrukturoidního rozhovoru. Jeho koncepci jsme si předem připravili. V rámci něho jsme se snažili porozumět transgeneračnímu procesu a jeho principům a principům budování mužství a otcovství. Pojmenovat vlivy, zákonitosti stavební kameny.

Pro zpracování dat byli zvoleny dvě metody. Pro první dva okruhy otázek to byla metoda zakotvené teorie.

Dle Strause, Corbinové (1999) je v kvalitativním výzkumu skupina výzkumníků, kteří jsou proti analyzování a dle nich by se sesbírané údaje měli pouze prezentovat, protože v nich je již dostatek informací i bez interpretací. Dalším badatelům zas jde o přesný popis při analýze a popisu svých výzkumných závěrů. A další skupině jde o tvorbu teorie, kterou by pak bylo možné kvantitativně ověřovat. Metoda zakotvené teorie pracuje se shromážděnými údaji a nechává, aby se postupně v rámci analýzy ukázali existující souvislosti. Název zakotvená vypovídá o tom, že vznikla induktivně odvozením ze sesbíraných údajů. Podle toho, z jakého vzorku údaje pochází, je možné vzniklou teorii aplikovat na základní soubor nebo širší kontext. Teorie, na rozdíl od popisu, obsahuje pojmy, tedy označení pro jevy a následně jejich propojení pomocí výroků o vztazích. Popis obsahuje témata, souhrny bez interpretace.

Třetí bod jsme se rozhodli zkoumati pomocí metody narativní analýzy.

Narativním přístupem ve výzkumu můžeme označit přístup zaměřený na dílčí, živou, osobní, jedinečnou a subjektivní zkušenost účastníka výzkumu a snahu porozumět jeho životu v kontextuálních souvislostech (Čermák, 2002).

Sdílíme vyjádření Miovského (2006, str. 242): „Narativní psychologové se podle Chrze domnívají, že narativní perspektiva je lidské a sociální realitě přiměřenější nežli stále ještě dominující perspektiva mechanická.“

Minulé události si člověk pamatuje jako příběh. Tím, že lidská paměť není schopna uchovávat dokonale bezchybně, tím, že dochází k zapomínání, tím, že události samotné probíhaly v nějakém kontextu, v nějakém psychickém rozpoložení člověka, v nějakém

věku, nějaké úrovni poznání, vzniká jedinečný příběh, který odráží objektivní realitu subjektivně. Liší se důraz, zapamatovaná fakta. Stejná událost vytváří osobitý příběh pro každého účastníka.

„Odmítáme zde existenci jediné pravdy o lidské realitě, jediné správné interpretace lidského jednání. Nehledáme tedy žádné univerzální pravdy či pravidla přesahující kontextuální omezení. Příběhy vytváříme okolo jádra faktů nebo životních událostí a vytváříme tak prostor pro svobodu individuality, kreativity, volby, doplnění, rozvinutí, posunutí důrazu. Jde o interpretaci „zapamatovaných faktů“. Ovšem tento proces provádíme vždy, ať již vědomě či nevědomě. Tedy vždy vytváříme určité verze „příběhů“ o tom, co se děje okolo nás či s námi.“ (Miovský, 2006, str. 242)

„Narativní perspektiva je lidské a sociální realitě přiměřenější nežli stále dominující perspektiva mechanická.“ (Chrz, 2004 in Miovsky, 2006, str. 242) vyprávěný příběh je však v neustálém pohybu, ovlivněn kontextem, situací.

Taky chceme podotknout důležitost příběhu a možnost práce s ním v rámci psychoterapie. Tím, že k události si člověk subjektivně vytváří svůj příběh, své vysvětlení, příběh vytváří jeho identitu. Stává se, že příběh, který má, ho zatěžuje, neumožňuje mu dobře spokojeně žít. Ať už je příčina v nějaké události samotné, kterou zažil nebo jeho pohledu na událost, která byla. V rámci narativní psychoterapie je možné pracovat s příběhem, vytvářet alternativy k původnímu příběhu, nová vysvětlení, nové možné pohledy a tento proces umožňuje, aby došlo k modifikaci příběhu tak, aby byl pro jeho nositele přijatelnější, aby mu umožňoval lépe žít, aby mohl na sebe nebo na druhého nahlížet novým lepším způsobem a tak někdy uzdravoval vztah k sobě nebo svým blízkým. Umožňuje mu modifikovat jeho identitu.

Cílem výzkumu nebylo měnit příběhy. Cílem bylo slyšet, vnímat, identifikovat, co je užitečné, zajímavé, prospěšné, významné. Následně mít možnost inspirovat se třeba v prevenci přístupu otce k synovi nebo v terapeutickém procesu směřujícím od negativních zážitků s otcem k uzdravení a uvolnění vlastního potenciálu ve prospěch svého syna nebo lidí kolem obecně. Inspirace pro terapeuty, inspirace pro všechny muže - otce.

6.3. Soubor

Základní soubor

Do základního souboru patří muži, kteří mají otce, z logiky věci mají všichni muži biologického otce a muži, kteří jsou otcí synů. Obě skupiny obsahují celé spektrum forem

otcovského vztahu. Jeden pól tvoří otci, kteří jsou biologickými otci a nejsou vůbec v kontaktu se svými syny. V tomto případě by bylo možné zkoumat genetický podíl transgeneračního přenosu. Druhý pól tvoří biologičtí otci, kteří jsou i otci pečujícími. V tom případě se projevují obě složky transgeneračního přenosu i biologická a působící vlastním vědomým nebo nevědomým vlivem. Pak je samostatná skupina, ne-biologický otec, ale otec pečující a je možné zkoumat vliv výchovy na transgenerační přenos. Náš základní soubor je tvořen otci zároveň biologickými i existujícími v rámci rodiny. Následný výzkum ukáže, do jaké míry pečujícími.

Výběr výzkumného souboru

Použili jsme příležitostní výběr vzorku. K výzkumu jsme plánovali 10 respondentů. Počet dostatečně velký pro to, aby poskytl použitelné informace a dostatečně malý pro to, aby bylo možné zvládnout výzkum v rámci bakalářské práce s tomu odpovídajícím zkušenostmi ve vymezeném časovém období. Výběr respondentů nebyl ohraničen věkem, ani dalšími faktory.

Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvořili muži, kteří mají nebo měli otce a taky jsou otci synů. Všichni muži byli z dostupného okruhu známých, protože to zvyšovalo šanci, že budou ochotni mluvit o tématu, které je možné vnímat jako citlivé a intimní. Znamenalo to větší šanci na upřímné zamyšlení a otevření se nad tématy, na druhé straně, jednostrannější výběr vzorku. Nebylo záměrem, spíše se to tak vyvinulo, všichni muži jsou věřící, členové stejné církve. Je to faktor, který může způsobit osobitý přístup k problematice, třeba v tom, že je pro ně důležité urovnat vztahy, odpouštět, pracovat na sobě a mít jako další vzor Boha, takže případné neuspokojivé biologické otcovství může být doplněno Bohem a jeho působením na respondenta.

Jak je z následující tabulky zřejmé, věkové rozpětí bylo od 39 do 77 let, průměrný věk 57,1. Narodili se, když jejich otcům bylo od 36 do 42 let, v průměru 31,5 roku, poprvé se stali otci synů ve věku od 23 do 33, průměrně 26,2, naposledy se stali otci synů ve věku 38.

Třetí respondent má syna z prvního manželství, toho vychovával jen do 1. roku věku, desátý respondent má nebiologického syna, kterého vychovával asi do 15 let a biologického syna z prvního manželství, kterého vychovával taky asi 15 let, sedmý

respondent vychovával svého biologického syna asi do 15 let a nevlastního syna vychovává asi od 6 let. Tri muži jsou opakovaně ženatí, 7 mužů žije v prvním manželství.

Symboly:

n – nevychovává svého biologického syna

v- vychovává nebiologického syna

		Respondenti									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Věk	Otec je starší o	40	34	26	32	27	31	29	28	42	26
	Věk respondenta	73	77	65	71	60	39	54	42	39	51
	Synové jsou mladší o	25, 38	26	25n, 35	23, 30, 37	23, 25	32, 35	23, 37v	29, 30	33	23v, 27

Nezkoumali jsme vzdělání, protože se domníváme, že tento faktor nemá zásadní vliv ani na transgenerační přenos ani na formování otcovství a rodičovství. Navíc víc respondentů vyrůstalo v politickém systému, který brojil proti věřícím a tak i možnosti vzdělávání těch, kteří měli zájem a potenciál byl hodně redukován. Proto by stupeň vzdělání nereprezentoval ani zájem ani schopnosti člověka.

6.4. Metody získávání dat

Vytipovaných mužů jsme se zeptali, jestli by byly ochotni poskytnout rozhovor pro výzkum o otcích a synech. Bylo osloveno 14 otců, 2 nechtěli sdílet svou minulost s otcem. Nakonec jsme domluvily termíny a zrealizovali rozhovor s 10 muži. Již ve fázi dojednávání rozhovoru jsme vysvětlili, že chceme zmapovat jakou roli hraje otec pro svého syna a jak se to, co dostává přenáší dál do další generace. Připravili jsme otázky pro polostrukturovaný rozhovor. Před začátkem rozhovoru jsme respondentům předkládali informovaný souhlas s rozhovorem a pořízením audionahrávky.

První respondent si na rozhovor připravil asi 1,5 strany textu A4 a byl odhodlán nám ho vcelku říct. Zjistili jsme, že otázky narušují atmosféru, která může poskytnout zajímavý materiál a tak jsme upustili od častého kladení otázek a nechali plynout povídání, ve kterém zazněla většina odpovědí na připravené otázky. Ve vhodných chvílích jsme se doptali na to, co nebylo řečeno. Ukázalo se nám, že striktní odpovídání na otázky omezuje možnosti vzhledu do toho, co bylo pro respondenta důležité. Jako užitečnější se nám jevílo nechat větší prostor volnějšímu povídání a vnímání kontextu, který silně ovlivňoval dění. Pro podobný postup jsme se rozhodli i dalších rozhovorech. Využívali jsem i další otázky,

kteře nebyly předem připraveny ale umožňovali vnímat celistvě kontext, v kterém se respondent nacházel a který měl vliv na dění.

Prostředí, kde probíhali rozhovory se hodně lišilo. Šest rozhovorů proběhlo v uzavřené místnosti v prostředí církve, která nebyla zamčená a tak čas od čas někdo vstoupil. Nebylo to příjemné, rušilo to. V průběhu jednoho rozhovoru bylo nutné opakovaně jít ven a zkrotit skupinu dětí. V průběhu jiného rozhovoru přesto, že jsme se před začátkem rozhovoru domluvili na době 60 min, přišla pro respondenta v průběhu rozhovoru manželka, řekla, že jsou domluveni, že za 15 minut mají být na návštěvě. Na to se respondent omluvil, zvedl a odešel. Jeden rozhovor probíhal v naší pracovně, tři rozhovory probíhali v domácím prostředí respondentů. U jednoho domácího rozhovoru seděla manželka, „dohlížela na málomluvného manžela“. Oba dva trvali na tom, že nemají před sebou žádné tajnosti a že to nijak neovlivní rozhovor a že manželka nebude vstupovat do povídání. Co s vyvinutím úsilí opravdu dodržela. Jeden z respondentů byl na jedné straně ochoten poskytnout rozhovor, na druhé straně se skrýval za nějakou činnost, kterou hodlal v průběhu rozhovoru dělat. Nakonec si jen rozložil drobnou manuální práci, které se nakonec symbolicky věnoval a soustředil se na povídání a v tomto aranžmá nakonec z předpokládaného 20 minutového stručného sdělení byl rozhovor na asi 1,5h.

6.5. Metody zajištění validity výzkumu

Pro zajištění validity dat se používá triangulace. V našem případě byl k dispozici jeden zdroj informací a dlouhodobé pozorování mužů, které výzkumník pravidelně vidává i se svými rodinami. To pozorování pokrývalo část probíraných témat. V případě dvou rodin probíhal rozhovor s dvěma muži, jeden byl otcem druhého a tak některé informace formulovali oba.

Výzkum, v terénu prováděl jeden výzkumník, taky nebyla triangulace. A protože se jednalo o bakalářskou práci, zpracování musela udělat studentka pod dohledem vedoucího práce, tudíž znovu nebylo možné využít triangulaci.

Dlouhodobé sledování mimo výzkum, dlouhodobé zájímání se o problematiku, pozorování procesů a studium literatury zvýšilo citlivost výzkumníka a vnímání a interpretování detailů, které nebyly v průběhu rozhovoru verbalizovány, ale jsou přítomny.

Aby se zvýšila validita výzkumu, respondenti byli předem informováni o tématu výzkumu, a zadavateli, o potřebné době pro rozhovor asi 60 min. Ve většině případů probíhal rozhovor nerušeně, v některých případech rušil jiný člověk, což jsme co nejrychleji eliminovali a pokračovali v tématu.

Nedošlo k rušení ve smyslu zasahování do obsahu rozhovoru třetí osobou, takže sesbírané údaje jsou názory, myšlenky, pocity respondenta a k tomu interpretace výzkumníka.

V 9 případech probíhal rozhovor za účasti výzkumníka a respondenta v jednom případě byla přítomná manželka. Oba manželé na tom trvali s tím, že přesto, že má tendenci mluvit za manžela a oběma to vyhovuje, v tichosti poslouchala a nezasahovala.

6.6. Metody zpracování a analýzy dat

Po sběru materiálu, audio nahrávek z rozhovorů, následovalo jejich přepsání do textové podoby, pak přeuspořádání podle témat a hledání společných témat a společného ústředního tématu.

Audionahrávky jsme přepsali do textové podoby. Pak jsme rozsekali textu na úseky podle témat. Postupně jsme k sobě přikládali stejná témata. Ukázala se hodně velká různorodost témat. Sestavili jsem skupiny, kde se opakovalo stejné téma. A v rámci takové skupiny jsem sledovali transgenerační přenos v mužské linii a proces a důležité osoby nebo okolnosti při dozrávání do mužství a otcovství.

Ty témata, která byla jedinečná a našeho pohledu zajímavá, přínosná, užitečná jako inspiraci v rámci individuálního přístupu například v rámci terapie, jsem zařadili do třetí skupiny výsledků.

7. Výsledky výzkumu

Prozkoumali jsme okruhy, které jsem si stanovili jako cíle. Tady jsou výsledky, které jsme dostali.

7.1. Co se přenáší z generace otce na generaci syna?

Být milován a oceňován. 8 respondentů předávalo do následující generace stejnou míru lásky a oceňování, jak dostávali. Z nich 5 dostávalo hodně lásky a pozornosti, 1 téměř hodně a jeden spíš méně. 2 respondenti nedostávali lásku a oceňování od svých otců, ale dostávali to od svých matek a svým synům je předávali. Takže přerušili negativní model transgeneračního přenosu vlivem matek dobře zastávajících své mateřství a částečně suplujících otcovství.

Vytvoření citového pouta, blízkost, přátelský vztah, důvěra. U 6 respondentů došlo k předání podobné míry citového vztahu, z nich u 4 byl blízký citový vztah, u 1 o něco volnější a u 1 slabý. U respondentů došlo k vytvoření hlubšího vztahu se syny než byla hloubka vztahu, kterou vytvářel s nimi jejich otec.

Společně prožívaný čas, společné aktivity. U 5 respondentů se zopakoval model míry společně prožívaného času, z nich u 3 to bylo hodně společného času, u 1 středně, u jednoho spíš málo. 5 respondentů trávilo se svými syny více času, než trávili jejich otcové s nimi.

Vzor – rozlišení mezi dobrem a zlem. U 5 respondentů se zopakoval model vedení k rozlišování dobrého a zlého. Ve všech 5 případech bylo vedení jasné, srozumitelné a tak pokračovalo do další generace. Ve 3 případech došlo ke zlepšení vedení přechodem do další generace. Bylo to v případech, kde otcové ve své roli vůbec nefungovali a v případě ambivalentnosti otce ve smyslu, že byl synem hodnocen na jedné straně jako hodný, na druhé nezvládal své emoce a pak byl nespravedlivý. Ve 2 případech došlo ke zhoršení vedení k jasnu mezi dobrem a zlem, bylo to u otce, který přišel z jiné kultury a syn byl pod vlivem dvou různých kultur a následně si zvolil užívat si život bohémským způsobem a méně pozornosti věnoval tomu, kam a jestli vůbec vede svou rodinu. Další případ byl u otce, který hodně pracoval, věnoval se pomáhání přes práci a syna podporoval v tom, co on sám si přál. Syn si pak prosadil svou milovanou aktivitu a u svého syna méně striktně prosazoval své přesvědčení ohledně toho, co je dobré a co ne.

Vedení ve smyslu aktivního vůdcovství nebo pasivního přihlížení se, jak se co vyvine nebo nezabýváni se tím, jakým směrem syn půjde. V 7 případech převzali synové od svých otců míru, do jako vedli svého syna. Z toho ve 4 případech vedli intenzivně, v ve 2 případech částečně a v 1 případě málo. Ve 3 případech došlo k posunu od žádného nebo vcelku dobrého vedení k lepšímu.

Spolehlivé hranice. Spolu v 7 případech došlo k podobnému přenosu míry jasnosti hranic a jejich dodržování, z toho v 5 případech byli hranice pro syny dobře srozumitelně dané a dohlíželo se na jejich respektování. Znovu se opakuje, že u dvou otců, kteří se nezhostili dobře svého otcovství a hranice nenastavili, zafungovala matka a respondenti pak pro své syny byli schopni hranice dobře nastavit. U respondenta, kterého otec byl na jedné straně hodný, na druhé nezvládal svou negativní stránku cholericke povahy a pak byl nespravedlivý, nebyli hranice jasně nastaveny. Respondent přesto svým synům hranice nastavil jasně.

Pěstování duchovního života. Ve 4 případech otec vedl rodinu duchovně a respondent následně rodinu taky duchovně vedl. V 1 případě otec nebyl věřící a syn v době, kdy vychovával svého biologického syna taky ne. U druhého nebiologického je spíš pasivní, přestože sám uvěřil a chce žít křesťansky. Jedno z možných vysvětlení by mohlo hodně být v tom, že jako otec vstoupil do života mladého muže ve věku, kdy ho již nepřijímá v plném rozsahu. Dva z otců nebyli věřící, ale respektoval duchovní vedení matek, respondenti svou rodinu se synem vedli a vedou duchovně. V jednom případě otec vedl svou rodinu duchovně, ale syn se rozhodl upřednostnit svou zálibu, která mu kolidovala s požadavky církve a tuto zálibu sdílel se svým synem a tak ho taky nevedl duchovním směrem. Nebyl to odklon od všech hodnot, spíš od jedné, která mu vymezovala čas a tam byla kolize. Ve dvou případech nefungujících otců nebylo taky duchovní vedení, ale synové si našli v rámci svého hledání křesťanství a k tomu vedli i své syny.

Dávání ne braní. V 7 případech otcové ukázali zralou podobu mužství v podobě dávání víc než braní a ve všech 7 případech tak učinili i respondenti vůči svým synům. V 1 případě nebylo jasné, jestli otec ukazuje synovi tak nebo onak. Spíš to vypadalo, že si dělá své a tak nějak pak fungoval i respondent vůči svému synovi. Ve 2 případech otcové nebyli schopni dávat své rodině, dávala matka a respondenti se naučili taky dávat. Žádný z respondentů nezůstal na úrovni dítěte, které má být opečováno, ale v menší nebo větší míře jsou schopni se postarat o sebe, své blízké, případně další lidi.

Otcovské požehnání, poselství. Tady jsme zkoumali s jakým poselstvím, přímo nebo nepřímo vyjádřeným nebo i nevyjádřeným, „vyslal“ otec syna do dospělého života.

V 7 případech vyslali otcové své syny do dospělého života s poselstvím o jejich schopnostech zvládnout svůj dospělý život, s důvěrou v jejich schopnosti. Všechny těchto 7 respondentů předali a předávají toto poselství svým synům. U otce, pocházejícího z jiné kultury, je nejasné, jaké poselství předal svému synovi, snad důvěru v jeho pracovní výkony a tam opravdu má úspěchy. Obzvlášť vztahové téma mezi nimi nezaznělo a tak je otázka, jak si si interpretoval poselství. Každopádně v manželství přispěl nemalou mírou k tomu, že skončilo rozvodem.

7.2. Dozrávání do mužství a otcovství

Ve 2 rodinách otcové ve své roli nefungovali a místo nich se starali milující matky., které projevovali respekt otcům přestože se ti ve své otcovské roli selhali. Vzorem se chlapcům stáli na jedné straně matky, převzali například charakter, pracovitost, péči o rodinu. V těch oblastech, kde se mužský a ženský svět více liší, neměli tak silné výrazné vzory. U jednoho z respondentů částečně přebíral otcovský úkol strýc, který poskytl respondentovi jak přátelství, tak vedení v poznání a rozvíjení jeho zručnosti, dál pak mistr, který o půl generace starší se dokázal přiblížit na jedné straně a předat ze svého na druhé straně. U druhého respondenta nevystupoval výrazně žádný muž, ale hluboce věřící chlapec pozoroval a studoval Bibli. Na základě vlastních zkušeností s Bohem a na základě poznatků z Bible si sám tvořil obraz svého dospělého mužství.

Jeden z respondentů vyrůstal v rodině, které byla je formálně úplná, jeho matka nevládala svou roli a v této rodině obě role zastával otec. Přes to, že respondent je kritický k otcově pasivnímu, poddajnému postoji k problému, možná právě tato otcova vlastnost umožnila otcovi, aby zůstal se synem v nefungujícím manželství a v době, kdy se po rozvodu děti svěřovali matce, mu mohl poskytnout svou přítomnost a vzor. Dnes hodnotí, že to nejceněnější, co otec pro něj udělal, že v za těch okolností zůstal se synem.

Respondent, kterého otec byl na jedné straně hodný, na druhé cholericky výbušný a nespravedlivý, vůbec nezmiňoval žádný vzor. Nehodnotil nikoho a nesnažil se kopírovat, nepodobat nebo být jiný. Od svých 15 let se rozhodl pro aktivní křesťanství a to, jak se má chovat a jaký má být už od toho věku hledat v Bibli a u Boha.

Z 10 respondentů, 6 vyrůstalo v rodinách, kde adekvátně ve svých rolích fungovali oba rodiče. Jeden z nich v rodičovské roli nefungoval a žil si svůj bohémský život. Dalších 5 načerpalo pro své mužství a rodičovství otcovský model, který si pak podle vlastního nového poznání, pozorování, zkušeností a pod vlivem doby uzpůsobovali. Základní model zůstal a detaily jsou modifikované. Myslíme si, že protože mezi otcem a synem byl zdravý

a dostatečně blízký vztah je schopen syn vidět otce reálně a převzít pozitivní a unést i to, že má otec něco negativního. Na dotaz byli schopni respondenti říct, která vlastnost otce se jim nelíbí, pokud si mysleli, že nějakou má a zůstat u toho, že přesto mají nebo měli otce rádi a zůstat v pozitivní orientaci vůči otci.

7.3. Postřehy z výzkumu

Všichni respondenti mluvili o svých otcích kultivovaně a bez znevažování. O těch skvělých otcích to bylo v superlativech, o těch, kteří měli pozitiva a negativa mluvili spíše pozitivně a o těch, kteří své otcovství nezvládli nebo nadělali spoustu zranění, mluvili s nadhledem, pojmenovali, co nezvládali a co bylo u nich dobré. Třeba i nic. Necítili jsme hněv, zlobu, nenávisť, spíš odstup k člověku, který nevytvořil vztah nebo ho tvořil hodně špatným způsobem, kdy zraňoval své nejbližší. Taký neprojevovali kladné emoce směřované k otcům. Vysvětlujeme si to právě křesťanským přístupem k životu, odpouštěním, ukončením sporů, hněvů, zášti, což z psychologického hlediska je coping/zvládání/vhodné vyrovnání se s problémem.....

Ukázalo se, že muži, kteří na nás subjektivně působili jako jiní než je náš pocit, že by měli muži působit, vyrůstali s laskavou a pečující matkou a otcem, který se své otcovské role nezhostil dobře. Buď se nezajímal, nebo dokonce vývoji a rozvoji bránil a stěžoval ho. Ostatní muži, kteří vyrůstali s otcem, který se i přes chyby své otcovské role zhostil a nějaký akceptovatelný mužský vzor poskytl, ti muži měli něco společného, co jsme já vnímali jako mužské. Slovní označení toho jevu zatím neznáme, víme jen, že jsme cítili, kde to je a kde to není. Je možné vysvětlení, že jejich chování je postaveno na ženském a ne mužském základu a dotvořeno mužským způsobem. A to dělá odlišnost v chování zjistitelnou spíš výzkumníkovou schopností vnímat jemné odlišnosti než objektivizujícími metodami.

U mužů, kteří měli otce dobře fungujícího v jeho roli se opakovaně vyskytl stejný jev, že mluvili hezky o svém otci a následně dalších mužích, které taky označovali slovem otec s přívlastkem druhý a třetí. Ujasnili jsme si, že biologického vychovávající otce vnímají pozitivně a nijak nemají v rozporu mít otců víc. Každý sehrál nějakou roli v určité fáze života a okolnostech. Biologický rozhodně v přípravě na vnější svět, další přátelští starší muži byli reprezentanty vnějšího světa a kteří posouvali respondenty ve vybraných oblastech dál. Byl tam vůdce klučicího oddílu, strýc, mistr, kolega v extrémním pracovním život ohrožujícím prostředí, duchovní vzor. Ve všech případech se jednalo o člověka, se kterým měli vytvořený velmi blízký vztah a který jim byl v mnohém příkladem, oporou.

Ve svém příběhu má respondent1 na jedné straně otce se spoustou pozitiv, které u otce viděl, jeho schopnosti, charakterové vlastnosti, chování k manželce, věnování se dětem a na druhé straně má oba rodiče vedle sebe a harmonický vztah, poklidnou domácnost, kde každý měl jasno, co je jeho úkol, s láskou ho naplňoval a respondent toho mohl pro sebe hojně načerpat.

Tím, že otec byl hodný, že se synovi věnoval, poskytoval mu podporu, přiměřenou péči, dal synovi do vínka šťastný život. A vůbec není důležité v jakých okolnostech svých život přežil. Ve svém věku 73 let ví, že přežil šťastný život.

Otec se synovi věnoval a na prahu své dospělosti musel syn do „světa“ mimo domov. V srdci mu zůstal jeho biologický otec i máma, které miloval a za kterými se rád vracel. A vytvořilo se místo pro dalšího muže: *“Chtěl jsem se vyhnout vojně, tak jsem šel na šachtu do Ostravy a tam jsem našel druhého tátu., „A to byl tak úžasný člověk. Učil mne, abych se choval slušně.“* Vedl ho v době náročné práce, kde malá chybička by mohla přivést smrt jemu samotnému nebo spolupracujícím mužům. *„Naprostě neznámé prostředí, nebezpečné. Byla tam spousta lidí, různých. A on se snažil, abychom prošli, neudělali nějakou hanbu. Třeba rodině, nebo pánu Bohu. Protože jsme byli věřící.,“* Pak se v dalším životním období objevil další muž. *„Pak jsem našel třetího tátu. Duchovního. Z té šachty jsem se naučil, že bych mohl být užitečný lidem tak, že bych je mohl povzbuzovat. Dokonce, představ si, protože jsem byl svobodný mne vzali na biblickou školu do Prahy. Něco jako teologický seminář.“* *„On dokázal tak vyzvednout pana Boha, jako nikdo. Mluvili jsme o něm, že dokáže vytáhnout ty nejcennější, nejzajímavější myšlenky, dal nám základ pro duchovní život. Je příkladem modlitebníka, úžasného kazatele.“*

U mužů, kteří neměli svého otce dobře fungujícího zdaleka tak výrazně nezaznívalo, kdo byl jejich vzorem v mužském světě. Většinou reagovali tím, že měli milující matku, která dělala, co mohla za oba. Nezmiňovali další muže, kteří by jim výrazně reprezentovali mužský svět, spíš svou cestu do mužského dospělého světa hledali sami.

O tom, jakým byl nefungující otec se vyjadřuje respondent3 takto: *„Já už svého tátu nemám. Zemřel, je to asi 5 roků. Říká se, že o mrtvých jen dobře, ale já na něho moc dobré vzpomínky nemám, protože svům způsobem mi dvakrát nic dobrého nedal. Můj táta byl pracovitej člověk, hodně pracoval, ale dokázal ty věci, kterýma mě měl obohatit, dokázal znehodnotit. Z práce šel do hospody, když bylo potřeba, pracoval doma pomáhal, jinak přišel večer. My jsem si ho moc neužili. Celý život nás vychovávala maminka. Mám na něho dobré vzpomínky, ale více je těch špatnějších.“* *„Nebyl účastný v rodině, měl své*

kamarády, zájmy, hlavně fotbal, rodina byla druhořadá. Nejdřív bylo jeho já, potom byli kamarádi, fotbal, a více méně my jsme byli až tak někde... až když zůstal čas. Když vynde ano, když ne, tak ne.“ „Nedokázal mi dát to, co mi dávala a dodnes dává moje maminka.“ „Ten vztah. Ne platonický, to ne. Ale nebyl tam ten vztah otec a syn, v tom pojetí, které bych si představoval.“ „Skutečnost je taková, že když byl v důchodě, bydlel v penzionu, asi si uvědomil, že udělal chybu. Kolem 80, zemřel v 89, cítil jsem ten vztah jiný, zlepšil se.“ (Bylo to pro tebe důležité, že po tolika letech, se u něj něco změnilo?) „Na mne to takový vliv nemělo, přesto jsem to dokázal trochu ocenit. I se snažil pomoci, ale fyzické pomoc nepřicházela v úvahu. Nějaké to slovo bylo, ale to měl dát dřív. (Šlo by říct, že propásl ten čas a že to není možné doběhnout?) „To bych tak neřekl, že to promeškal, spíš, že mu to nedošlo.“

Zajímavé bylo používání slov „maminka“ a „tatínek“ od mužů v důchodovém věku. „... těšil jsem se domov, každý týden, v pátek odpoledne. Maminka, tatínek mne vítali. Snažil jsem si být užitečný....“ a v jiné části rozhovoru (Skutečně to byli muži, kteří ti toho dali tak moc, nebo jak to bylo?) „Byla to maminka. Byla úžasný anděl, teda křesťanka, stále radostná, pořád si zpívala, teda dřela, ale jako učí Bible, byla šťastným člověkem a měla ráda nás děti. Na každé fotografii se usmívá, že nás drží v náručí, ale to stejně bylo od rána od včera. Za všechno co jsme to vděčíme mamince. A tatínkovi taky. On nás naučil to, co jen otec dokáže dát.“

Jeden s respondentů vyjadřuje, jak si otec vložil svou lásku k huslím do syna a přál si, aby syn na housle hrál. Přesto, že otec téměř pořád pracoval a pomáhal, udělal si čas vždy, když syn cvičil na housle. Že to bylo přání otcovo a ne synovo, dokládají následující slova: „Můj otec chtěl, abych hrál na housle. Chtěl jsem hrát fotbal. Kluci venku kopali a já jsem doma vrzal.“ Není pak divu, že syn nenásledoval ve všem svého otce, například upřednostnil hřiště před bohoslužbou v církvi.

Stejný respondent se pak potýká u svého syna s odklonem od striktního dodržování zásad, které mu vštěpoval jeho otec, vždy čestně a pravdu: „vlastní syn, vliv mámy, utíká k polopravdám, ne mě, ale známým. Nejdou na trénink, neřeknu, že musím dělat to nebo ono, ale nějaká výmluva. Zbytečné utíkání k milosrdným lžím, které nepomůžou nikomu. Chlap by měl snést, že když řekne pravdu, dostane někde po hubě. Čím víc lže, tím lepší musí mít paměť.“

U otce dobrého a v negativním smyslu cholerického byl schopen syn si to rozdělit na dvě části a jednu mít jako nesprávnou a z té druhé čerpat a přenášet ji dál.

7.4. Motto jednotlivých příběhů

Každý z příběhů byl výrazně jiný a každý z našeho pohledu přinášel něco osobitého zajímavého. V následujících rádcích uvádíme, jakou stopu v nás jednotlivé příběhy zanechali.

1. Tím, že byl otec dobrým otcem, dal synovi do vínka šťastný život. Nezávisle na vnějších okolnostech.

2. Vzorem byla milující a starostlivá maminka, příklady fungujících rodin v okolí a Bible, jako zdroj moudrosti a poznání.

3. Otec dostal za svoje otcovství 4, za ním následující otec-respondent dostal za své otcovství 2. Díky Bohu a velkému úsilí.

4. Muž převzal všechny kladné hodnoty, které v primární rodině byli a sám pracoval na nalézání dalších důležitých. Ty pak předával svým synům, aby jako hlavy rodiny pokračovali v procesu zlepšování toho, co je potřebné.

5. Otec byl hodný, ale jako cholerik vybuchoval a byl nespravedlivý. To pořád znělo vedle sebe. Syn převzal do svého života "hodný", geneticky část cholerický mají ostatní v rodině.

6. Máma nezvládala ani svůj život, táta se rozhodl zůstat vedle ní, aby mohl pečovat o syna. Z něho pak vyrostl chlap, který má nadhled a rozlišuje důležité od malicherného.

7. Když muž hodně ublíží manželce, ona už může neschopna obnovit vztah, i když on se změnil. Pak je těžké syna učít o partnerství.

8. Nejdřív se něco děje, a někdy se následně uvažuje, jestli je to tak dobře nebo jinak.

9. Skvělý otec dokázal poskytnout synovi v správné míře péči i prostor k vlastnímu růstu a ho dovedl k úctě a respektu a schopnosti čerpat i od dalších mužů pozitiva, která mají. Ted' to předává svému synovi.

10. Syn chtěl moc svou zálibu. Otec viděl svět více prakticky, to k čemu ho vedl bylo dlouhodobě cennější.

8. Etika výzkumu

Každý z rozhovorů byl intenzivním vstupem do soukromí člověka. Odkrýval ty části jeho minulosti, které ho formovaly, a to jak pozitivní složky, o které se opíral ve svém procesu růstu v dospělého zralého muže, tak i negativní, které ho poškozovaly, nebo kde neměl naplněné něco důležité a později se s tím nějak vypořádával. Sám nebo za pomoci jiných. Další část rozhovoru se pohybovala v oblasti, kde on „skládal účty“ z úspěšnosti svého otcovství. Přesto, že cílem výzkumu nebylo jakkoli hodnotit, přesto otázky typu „Jak je spokojený se tím, jak se mu povedlo ve výchově to, co si přál?“ vedli k vlastnímu neverbalizovanému posouzení.

Vědomí, že respondenti poskytli svou tak intimní část svého soukromí, která je tvoří, posiluje, zraňuje, nás vede k ještě větší potřebě respektování anonymity a zakomponování jen redukováných informací z rozhovorů, aby nebyla odhalena identita respondentů. Přepis nahrávek do textové podoby neobsahuje jména, respondenti jsou vedeni jako respondent1 až respondent10.

Rozhovory probíhaly důstojným a respektujícím způsobem, bez hodnocení výzkumníkem. Dotazy byly formulovány tak, aby respondent vyjadřoval, s čím on byl spokojen, co se jemu líbilo, co by chtěl, aby bylo jinak.

Všichni respondenti poskytli informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru, jeho využitím pro výzkum v rámci bakalářské práce. Byli informováni, že část přepisu rozhovoru může být použita jako příloha k bakalářské práci.

Uvědomujeme si, že rozhovor pro výzkumné účely o tak intimní složce budování sebe dovedl respondenta k odhalování své duševní intimity z zranitelnosti a nutně ovlivnil vztah obou účastníků. Z hlediska výzkumníka - nové informace o člověku, který tvoří součást běžného života ovlivňují jeho vnímání, z hlediska respondenta – byl ochoten obnažit své vnitro. Trochu umělým způsobem došlo k jakémusi lidskému přiblížení, něco podobného se děje v rámci terapeutických konzultací, kde to po skončení terapii končí a uzavírá se, kdežto tady to pokračuje v rámci běžného vztahu.

9. Diskuze

Práce ukázala, že většina toho, jak otec žije, působí, chová se v rámci rodiny se přenáší a jeho syn podobně funguje vůči svému synu. V případě dobrého fungování, téměř pokaždé došlo ke kopírování a přenašení. V rodinách, kde se své role dobře zhostili oba rodiče, syn převzal model a rozvíjel nebo modifikoval, uzpůsoboval ho podle svého posouzení. Šlo o kontinuitu bez radikálních změn. Tam, kde otec nefungoval, synové hledali jak si své mužství vybudovat a v obou případech našli. Tam kde nefungovala ve své roli matka a otec zůstal se synem, aby pečoval o jeho potřeby, tam syn vyrostl s podobně zvládnutým mužstvím, jak ve fungujících rodinách.

Výsledky nejsou nijak překvapivé. Dalo se očekávat, že k transgeneračnímu přenosu dochází, dalo se očekávat, v jakých oblastech k němu dochází. Užitečné, i když asi ne úplně nové poznatky jsou, že v rodině nefungujících otců mohlo dojít k zvládnutí mužství a otcovství díky milujícím matkám, které projevovaly otcům respekt. Možná právě zvýšené úsilí matek vedlo syny k tomu, aby se zavděčili a snažili se vytvořit hezčí novou rodinu. Jejich dík patřil matce a projevil se vůči partnerce.

Poučení z tohoto výzkumu je, že pokud se má striktně odpovědět na zadané otázky, je vhod co nejpřesněji naformulovat otázky pro respondenty. Umožnit delší povídání s příběhem plným zajímavých a obohacujících poznatků není hodnoceno jako dostatečně vědecké a proto je lepší si ho nechat pro osobní obohacení, i s možností praktického využití, nebo poučného publikování kazuistiky.

Soubor byl volen z dostupných otců synů. Bylo dost velké věkové rozpětí, někteří otcí měli již dospělé syny se svými rodinami, někteří ještě své syny vychovávají. Není možné tedy mluvit o moc velké homogenitě souboru. Pokud by bylo možné podobný výzkum dělat ve skupině podobně starých otců, bylo by zpracování snadnější a i lépe aplikovatelné.

Do budoucna vidíme jako možnost udělat výzkum u stejně starých mužů, popřípadě rozdělit muže do věkových skupin, zkoumat jednotlivé skupiny a srovnat vzájemné výsledky. Více si všimnout dalších faktorů, v rámci tohoto výzkumu ne přesně jasnou roli sehrál kulturní faktor. Jeden z otců pocházel z jiné kultury a ta nebyla akceptována matkou a dominantní babičkou a taky synem, přesto syn vyrůstal ve vzoru této kultury, kterou otec znal, měl v sobě a prakticky jí žil. Zajímavé by dále mohlo být prozkoumat víc, které faktory jsou důležité v tom, jak zvládne syn své mužství a otcovství v různých typech rodiny, myšleno spolupracující, soupeřící, formálně spolu žijící rodiče a podobně. Dále by

mohlo být zajímavé srovnat proces dozrávání synů sezdaných a nesezdaných rodičů. Asi úplně samostatné téma k prozkoumání by bylo, jak se synové učí svému mužství v případě, že vyrůstají jen s matkou popřípadě s výpomocí dalších žen, což by mohlo obsahovat i náhradní zařízení, kde vychovávají ženy, např. Klokánek se dvěma tetami) nebo dětské domovy, kde jsou taky vychovávající hlavně tety a navíc obvykle bez hlavní pečující osoby.

Smysl všech těchto zkoumání není pro nás v hodnocení stavu, ale v hledání, co ze zjištěného může být a jak aplikování pro zlepšení situace. Jde o to, jak v době, kdy muži přišli o roli, na kterou byli spoustu let zvyklí, je potřeba mít jasno, jaká je ta nová role, aby rodiny mohli být funkční a rodiče v rámci nich spolupracující ke prospěchu dítěte, obzvlášť, aby synům další generace byl ukázán co nejlepší model fungování v rámci jejich mužství a otcovství. Fakticky to není problematika jen světa mužů ale problematika funkčních rodin, ve kterých muži tvoří půlku.

Srovnání s jinými výzkumy. V rámci této práce byli uvedeny dva výzkumy, kde bylo se zkoumalo, do jaké míry se přenáší nový model vyváženého partnerství do další generace. Závěr byl, že důležitější je domluva partnerů než ukázaný model. Druhý výzkum vypovídal o úspěšnosti synů v pracovním prostředí, a to odpovídalo úspěšnosti otců. Náš výzkum neměl tak úzce naformulovanou otázku. Ukázalo se, že k přenosu do další generace dochází, téměř v plném rozsahu v případě dobrých částí otcovství, v případě špatných, je tendence opakovat, ale častěji se synové pustí do vlastního hledání svého otcovství a mužství a sestaví si ho sami. Je důležité připomenout, že všichni respondenti jsou aktivní křesťané a to může být faktor vedoucí k jak odpouštění místo nenávisti, tak hledání lepších variant místo poddávání se.

Tato bakalářská práce je prací jednoho výzkumníka, tedy subjektivní faktor zde rozhodně hraje svou roli. Dále hraje roli fakt, že výzkumník respondenty do nějaké míry osobně zná a tím je taky ovlivněn. A další faktor ovlivňující vnímání jejich výpovědí je, že dvakrát byli jedním z respondentů otec a dalším s respondentů jeho syn. Možná to trochu umožňuje nahlídnout do přenosu přes další generaci.

Pro výzkumníka nové poznání ohledně zkoumání. I v rámci kvalitativy probíhá hodně velká kvantifikace. Jak je známo, je vcelku problém dobře kvantifikovat kvalitativní data. S tímto problémem jsem taky bojovali v rámci našeho výzkumu. Příběhy byly různorodé, obohacující, ale těžko sjednotitelné, kategorizovatelné. Kvantifikace z našeho pohledu zakrývá souvislosti a vazby, které jsou důležité a bylo by je vhod zviditelnit. Obohacení, které vzešlo kvantifikací výsledků kvalitativního výzkumu považujeme za spíš

druhotné. Výrazně obohacující je nový vhled výzkumníka do problematiky. Naše přesvědčení je, že poznání příběhů a souvislosti tak, jak byli žity, popřípadě s komentáři a návrhy interpretací je cesta mnohem víc obohacující a přinášející víc možností praktického uplatnění v rámci individuální práce. Možnost nahlédnout více do příběhu vidíme jako užitečnou cestu poznání a předávání informací dál. Obzvláště, pokud je cílem zájmu práce s konkrétním jednotlivcem a hledání pomoci jemu na míru v situaci, v jaké se nachází.

Na druhé straně kvantifikace může vést k hledání systémového plošného řešení v podobě informovanosti v rámci klasického vzdělávání, osvěty přes média, různé podpůrné programy, příprava odborníků na problematiku a jejich začlenění do systému.

10. Závěr

Výzkum se zaměřoval na zjišťování, jestli dochází k transgeneračnímu přenosu v 9 sledovaných oblastech. V oblasti lásky a oceňování došlo k přenosu podobné míry u 8 respondentů, v oblasti vytvoření citového pouta došlo k přenosu podobné míry u 6 respondentů, v oblasti společně prožívaného času, společné aktivity došlo k přenosu u 5 respondentů, v oblasti vzoru rozlišování mezi dobrem a zlem došlo k přenosu u 5 respondentů, v oblasti vedení ve smyslu aktivního vůdcovství došlo k přenosu v 7 případech, v oblasti spolehlivých hranic došlo k přenosu v 7 případech, v oblasti pěstování duchovního života došlo k přenosu ve 4 případech a ve 2 dalších se přenesl matčin model který otec ve výchově respektoval, oblasti dávání a brání došlo k přenosu v 7 případech, v oblasti otcovského požehnání a poselství došlo k přenosu v 7 případech.

V rámci zkoumaného vzorku v rodinách, kde otec své otcovství dobře zvládl, zvládl i syn své mužství a otcovství. Tam, kde otec ve své roli nefungoval nebo fungoval částečně, hledali synové sami svou cestu a našli ji bez podpory otce, ve dvou případech díky matkám, které jim všechno, co mohli poskytovali a vyjadřovali respekt vůči otcům, čímž dali základ k tomu, aby si synové vážili sami sebe, v jednom případě je to nejasné, možné ze vztahu s Bohem a v jednom případě po dlouhých letech a pochopení vlastních chyb.

Poučení, které s toho plyne, to jak dobře se muž v životě uplatní hodně závisí od toho, jak zvládne otcovství jeho otec. Není dobrou cestou říct po rozvodu, že pečovat o děti bude matka a otec uzavře životní kapitolu a pokračuje dál vlastně jakoby od začátku. Jeho syn ho pořád potřebuje. Je důležité, aby si to uvědomovali všichni rodiče, i otcové i matky. A je důležité, aby synové měli možnost se svými otci být.

Taky je důležité, jaký otec k synovi je. Byli tady ve výzkumu zmiňováni dva otcové, kteří možnost pečovat o své syny měli, ale nedělali to. A byl tady otec z jiné kultury, pro kterého to byla asi nepřekonatelná kulturní bariéra. Aby otec byl přínosem svému synovi, aby ho dobře připravil na život, je potřebné, aby on sám měl zvládnutý svůj život.

Náš závěr je, že dřív než se muž stane otcem, je dobré, aby si dořešil svá trápení, které si nese ze svého vztahu s otcem, je dobré, aby navázal spojení sám se sebou, je dobré, aby měl za sebou zkušenost důvěry, aby ji mohl předat svému synovi, je dobré, aby si přál mít potomky a rád jim předával jim to, co sám má.

V různých krajinách existují programy pro muže, v rámci kterých si vzájemně pomáhají a to jak v křesťanském prostředí, kde je silnější potřeba dávat a dělat něco pro druhé, tak v prostředí profesionálů – terapeutů. Proto si na rozdíl od Bakaláře, Nytrové, Strachoty (2005) si myslíme, že je možné, aby existovala síť, ve které si muži vzájemně poskytnou podporu a budou pracovat na svém mužství. V Rámci programu **zkvalitnění otcovské role**, v rámci programu **posílení emocionální dospělosti u mužů i žen** a v rámci terapeutických komunit které povedou buď profesionální terapeuti nebo muži například v rámci křesťanského společenství pro ostatní muže. K tomu si myslíme, že přílišná institucionalizace by mohla vést od podstaty a jádra problému a jeho užitečnosti k jeho formálnosti. Každopádně pro naši krajinu je čas na to, aby se hledalo, co je možné nabídnout, v jaké podobě, aby odezva mužů poskytujících a přijímajících byla pozitivní.

11. Souhrn

Rodina, jako základné společenská jednotka přetrvala přes staletí. Současná doba přináší různé podoby odlišné od klasické rodiny pozůstávající z otce – muže a matky – ženy. Muži a ženy se vzájemně liší svou tělesnou konstitucí i psychickou výbavou a způsobem chování, jednání. Každý má své biologické danosti, které jsou neměnné a každý má svou roli, které se v průběhu historie a napříč kulturami mění. Rozdíly jsou jak v rolích mužů a žen obecně, tak v jejich rolích v rámci rodin. Vnější změny mají dopad na vnitřní změny. Tak se tradiční role v naší kultuře modifikují. Ženy získávají víc prostoru pro svou realizaci, uskutečňování svých cílů, muži přicházejí o minulou pozici a jsou v procesu hledání nové. Takové, aby v tom sami byli spokojeni, aby spoluvytvářeli funkční partnerský vztah a prostředí pro výchovu dětí, včetně chlapců, kterým předávají svým vzorem ukázkou fungování muže a otce.

Jak se proměňovala tradiční role otce vyvstávali otázky ohledně otcovství. Rozlišujeme otcovství biologické a pečující. Syn má potřeby, které může naplnit kterýkoliv z rodičů, má potřeby, které může naplnit jen muž právě pro rozdíly, které jsou dané jak v tělesné, tak psychické oblasti. Matka učí dítě připoutat. Otec přes citový vztah k synovi, ho učí důvěře v sebe a prostřednictvím toho důvěře ve vnější svět. Pobízí ho, podporuje, oceňuje, aby vstupoval do vnějšího světa a věděl, jak v něm žít. Učí ho pracovat se svou silou, mít nad ní vládu, formu a míru využívat podle potřeby vhodně.

Ve vztahu otec – syn, si taky otec naplňuje své potřeby. Je to citové provázání a pouto, které je jiné, než ostatní pouta, je to pouto milujícího vůdce vůči milovanému vedenému, je to příležitost jakého pokračování rodinného, mužského. Je to předávání poznatků, zkušeností. Je to seberealizace, potvrzení své schopnosti zvládat a předávat. Je to zastání své užitečné role v rámci rodinného systému. Je to vědomí, co dokázal, že je úspěšný, to dopadá na vlastní sebehodnocení obraz sebe sama přes sebou i vnějším světem.

Uvádíme typologie otců dle různých autorů. Dle chování od oplodnění po porod Yablonski (1990) rozlišuje typy otců: pečující otec, otec – machr, „těhotný otec“. Biddulph, (2011) uvádí typy otců: otec-král, kritický otec, pasivní otec, nepřítomný otec a Ballnik (2012) rozlišuje tyto typy otců: otec nadšený, empatický, s oběma nohama na zemi, kreativní. 5 základních otcovských stylů dle 5 základních typů otcovských stylů (Yablonski, 1990): citliví a milující otcí – dvojníci, otcové rovnostářského typu – kamarádi, otcové – machři, otec – psychopat, egocentriční otcové. My k tomu přidáváme typ slabých, pasivních, neprůbojných, „neviditelných“ otců.

Současná doba a ztráta někdejší role muže vede ke krizi otcovství. A tak stojí otázka, jak ji vyřešit, co s tím udělat.

V průběhu věku syna se jeho potřeby mění. Syn svého otce potřebuje od narození, i svém útlém věku potřebu nejen matku ale i otce se svými rozdílnými přístupy. Dle Chvály a Trapkové (2009) v jednotlivých fázích života putuje jednou víc k matce, po druhé k otci a vyprovázení dítěte do dospělého života je kompetence otce.

Syn může být vyslán do dospělého mužství pomocí rituálu dosažení dospělosti. V naší kultuře je to spíš vzácností. Synovi je od otce předáno poselství pro dospělost a to nezávisle na tom, zda si to otec a syn uvědomují. Je to otcův názor na to, co syn v budoucnu dokáže, jak zvládne žít svůj život. V průběhu dětství i dospívání se přímo nebo nepřímo syn tento otcův postoj dozvídá. Syn potřebuje od svého otce slyšet, že je dobrý, schopný a že uspěje. Je moc důležité, aby toto poselství od svého otce dostal. Protože od toho se odvíjí, jak dobře zvládne svůj život.

Pro dospělé mužství je typické: jasno v tom, co chce, odvaha projevit svůj názor, hájit a obhájit si ho i v ohrožení, schopnost přijmout kritiku, uznat si chybu, omluvit se, napravit škody, poučit se a měnit se, připustit hranice svých možností, odvaha postavit se do čela a vést, svou rodinu, větší skupinu, schopnost nakládat se svou fyzickou převahou k dobru svému i svého okolí, schopnost sebereflexe, kontaktu se sebou a následně schopnost připojit se k druhým, umět být v správné chvíli silným a v správné citlivým.

Dospělé mužství a otcovství otce a dospělé mužství otcovství syna. Jak moc a v čem ovlivňuje otcovo zvládnutí těchto rolí synovo zvládnutí těchto rolí. Nalezený výzkum ukazuje, že výše příjmů synů korelují s výši příjmů otců. Jiný výzkum ukazuje, že přenos nové role uspořádání rodiny vyváženým způsobem, to je, že se oba podílejí na domácích pracích, péči o děti a vydělávání peněz se primárně nepřenáší ukázaným modelem, ale je závislý na domluvě partnerů.

Poslední teoretická kapitola předkládá možnosti využití poznatků v praxi. Jak předávat poznatky, informace, vzory od otců, synům? Knihy *Tátologie*, aneb rady pro začínající tatínky a *Tátologie 2* aneb nefňukejte a pochlapte se od Brycze (2011, 2012) jsou humorným způsobem napsané „návod“ pro otce. Další možnost pro případ zranění a uzdravování z citového nedostatku poskytovaného otcem nebo špatně formulovaného poselství nabízí jako inspiraci (Yablonski, 1990) v rámci skupinové terapie mužů. Dále je možná individuální terapie, v rámci prevence individuální předávání mužství schopných mužů svému dostupnému okolí. Bakalář, Nytrová, Strachota (2005) zvažují 2 typy

programů 1. pro muže - zkvalitnění otcovské role a 2. pro páry - posílení emocionální dospělosti u mužů i žen.

V našem výzkumu jsme se zaměřili na transgenerační přenos v mužské linii v 9 oblastech a sledovali jsme, v kolika z 10 případů k přenosu došlo. Byli to oblasti: 1. být milován a oceňován, 2. vytvoření citového pouta, blízkost, přátelský vztah, důvěra, 3. společně prožívaný čas, společné aktivity, 4. vzor – rozlišení mezi dobrem a zlem, 5. vedení, 6. spolehlivé hranice, 7. pěstování duchovního života, 8. dávání vs. brání, 9. otcovské požehnání, poselství. K tomu jsme zkoumali dozrání do mužství a rodičovství a jeho úspěšnost. A nechali jsem si volně formulovanou otázku co dalšího výzkum přinese.

Zvolili jsme kvalitativní přístup, případovou studii, polostrukturovaný rozhovor s 10 respondenty. Základní soubor je tvořen otci syna zároveň biologickými i existujícími v rámci rodiny. Pro sestavení výzkumného souboru jsme použili příležitostní výběr vzorku.

Data jsme získávali na základě rozhovoru, po podepsání informovaného souhlasu jsme rozhovor nahrávali, přepsali a analyzovali metodou zakotvené teorie a narativně.

Validita byla zvýšená tím, že zkoumající znala respondenty i jejich rodiny dříve, a mnohé měla již vyzporované, ve 2 případech probíhal rozhovor s dvěma muži ze stejné rodiny, tím je myšleno, že respondent-a mluvil o svém synu, který byl v jiné chvíli také respondentem-b a ten zas mluvil s svým otci o respondentu-a.

Prozkoumávali jsem 9 oblastí transgeneračního přenosu. Zjistili jsme, že 8 z 10 respondentů předávalo do následující generace podobnou míru lásky a ocenění jako jejich otcové, 6 respondentů předávalo v podobné míře citové pouto, blízkost, přátelský vztah, důvěru, 5 respondentů předávalo v podobném rozsahu společně trávený čas a společné aktivity, 5 respondentů předávalo podobný vzor rozlišení dobra a zla, 7 respondentů přenášelo podobnou míru vedení syna, 7 respondentů přenášelo podobný způsob spolehlivých hranic, v 5 případech se v oblasti víry přenesl stejný model, k tomu ve 2 případech otec respektoval vedení matky a to se přeneslo do další generace, v 7 případech se přenesla podobná míra dávání a v 7 případech se v podobné míře přeneslo otcovské požehnání nebo poselství.

Téměř ve všech případech, kdy došlo k přenosu do další generace, byli otci v rodině aktivně přítomni, věnující se. Sice různými způsoby, ale synové je v vnímali v otcovské roli.

Dozrávání do mužství proběhlo v 6 rodinách za pomoci otců, kteří ve své roli fungovali.

7 respondentů vyrůstalo v rodinách, kde ve svých rolích fungovali oba rodiče. Z nich 5 čerpalo své mužství od otce. Respondent, kterého otec pocházel z jiné kultury, přebral své mužství, ne však otcovství. Ve 2 rodinách otcové nebyli ve svých otcovských rolích, byly tam milující matky a synové si za pomoci světa kolem, křesťanství a Bible našli svůj model mužství a otcovství. Respondent, který vyrůstal s fungujícím otcem a nefungující matkou převzal mužství a otcovství od otce. Respondent, kterého otec byl hodný a cholericky výbušný a nespravedlivý, neměl otce za vzor, svůj model mužství a otcovství si poskládal za pomoci studia Bible, vztahu s Bohem a pozorování světa.

Postřehy z výzkumu. Všichni respondenti o svých otcích, fungujících i nefungujících mluvili slušně s respektem. Kde otec nevytvořil citový vztah, tam synové mluvili bez lásky a vztahu k otci. Muži, kteří prožili vynikající dětství se svým otcem, přirozeně spontánně dozráli k tomu, že další mužské vzory ve svém životě, kteří jim nabídli citový vztah, nazývali „druhý otec“ a „třetí otec“.

Každý z příběhů byl osobitý a zanechal ve výzkumníkovi silnou stopu. Ta je shrnuta jako motto v závěru výsledků výzkumu.

Zkoumané téma je silně osobní, zabývá se tou částí muže, kde se buduje jeho jistota, sebevědomí, pevnost, zvládnutí jeho následujícího života. Proto byl dán maximální důraz na diskretnost. Rozhovor byl veden tak, aby nedocházelo k žádnému hodnocení ze strany výzkumníka.

V případě dobrého fungování otce docházelo ke kopírování modelu, v případě nefungování, synové hledali sami. Jejich podporou byli jejich maminky, kterým se chtěli zavděčit tak, že ke svým partnerkám se budou chovat lépe, než otec k mamince. Výzkum přinesl uvědomění si, že jistým způsobem stojí proti sobě kvantifikace údajů a vzhled do konkrétních příběhů ve smyslu předání poznatků výzkumu dál. Nabízí si možnosti dalšího výzkumu ve stejně staré skupině mužů, srovnávání mezi skupinami různého věku, mezi fungujícími a nefungujícími dospělými muži, v mužů, kterých otci úplně absentovali ve výchově, v rodinách sezdaných a nesezdaných párů. Smysl zkoumání je pochopit, co je možné udělat pro to, aby v době hledání nové mužské a otcovské role se zvýšila šance nalezení té nejlepší možné pro muže samotného i pro členy rodiny, včetně synů.

Summary

The family, as a basic unit of a society, survived many centuries. Current version shows different varieties* from the classic one remaining from the mother and the father role. * Men and women differ in many aspects, such as physiological, psychical and also the way they act. Each has their biological role, which is essential and unalterable and a role in the family which changes throughout the history and cultures. Roles taken as a whole men and women, and also in the mother and father subject, outer changes have an impact to inner issues. That is how the roles modify in our culture. The women gain more space for their self-realisation and the possibility to achieve certain goals and men, on the other hand have lost their former position and are in process of finding a new one. Position, which would make them satisfied, in which they would be able to create a functional relationship and a good environment for raising kids, including boys, whom they provide a view on how a man and a father should behave.

As the traditional role of a father was changing, questions were raised about fatherhood. We divide fatherhood into biological and caring. A son has his needs, from which there are these that both parents can satisfy, and specific, which are only to be satisfied by a man as for the psychical, and as well for the physiological differences. A mother binds her son. A father, using his emotional connection with his son, tries to teach him to trust the world. He encourages his son, so he can enter the world and be able to live there. He teaches him to work with his strength, to control it and to use it in the exact way that it is needed.

In the father – son relationship, the father is also filling his own needs. It's a bond different from any other bonds, it's a connection between a loving leader and a loved follower, it is a way of keeping alive the masculine part of living. It is about handing over the knowledge, experience. It is a self-realization, a confirmation of being able to handle and pass on the experience. It is about having your own useful role in the family. It is about knowing, what he has done, what he has achieved, that he's been successful.

There are more types of fathers according to various authors. Yablonski (1990) distinguishes the caring father, the boasting father and the „pregnant father“. Biddulph (2011) presents these types of fathers: the king-father, the critic father, the passive father and the absent father and Ballnik (2012) found these kinds of fathers: the enthusiastic father, the empathic father, a father, who keeps his feet on the ground and the creative father. According to Yablonski (1990), there are 5 basic fatherly styles: sensitive and

loving father – doubles, the egalitarian fathers – friends, the boasting fathers, the psychopathic fathers, the self-centred fathers. We add to that list the type of weak, passive, wimpy, „invisible“ father.

The current times and the loss of the former men's role lead a fatherly crisis. The major question is how to solve the crisis.

Son's needs change according to his age. He needs his father since he is born and while he is very young, he needs his father as well as his mother, but with different attitude. According to Chvála and Trapková (2009), in particular parts of his life, he likes to spend more time with his mother or his father but it is a father's duty to show him the real life on an adult man.

One of the possible ways to release a son into his adult life is for him to go through a maturing ceremony; however, in our society it is rather rare. A father passes to his son a message. Each of them may or may not be aware of this process. The message is a father's opinion about son's abilities to live his life. During his maturing a son is able to sense this opinion. What a son needs to feel is, that he is good enough, that he can and will succeed. This message is highly important to be received because the way a son is able to handle his life depends on it.

For an adult manhood it is typical: to know, what he wants, the courage to show his opinion, to defend it in case of threat, the ability to accept a criticism, to admit a mistake, apologize, correct his mistakes, to learn his lesson from it, to change, to admit that he has his limits, the courage to become a head of his family or a bigger group and to lead them, the ability to control his physical strength and to use it for good, the ability to self-reflect, to recognize the situation to be strong and the right situation to be gentle.

What is the relationship between the adult manhood and fatherhood on a father and the adult manhood and fatherhood of a son? How can one affect the other? A found research shows us that the levels of income of sons correlate with the levels of fathers. Another research shows that the new role of organizing a family in a balanced way, which means that both parents do household chores, take care of the children and earn money, does not transfer in a shown way, it depends on the agreement of the partners.

The last theoretical chapter presents the possibilities of using the knowledge in use. How to pass the knowledge, information, models from fathers to their sons? The books of *Tátologie* and *Tátologie 2* by Brycz (2011, 2012) are a humorous guide for the fathers. Another way of curing the lack of feelings offered by father is offered by Yablonski (1990) by a group therapy. Bakalář, Nytrová, Strachota (2005) consider 2 kinds or programmes,

the first for men only to improve their role as a father, the other one for couples to strengthen their emotional adulthood.

In this research we have focused on transgenerational transfer in male line in nine spheres. We have been studying, how many there was a transfer to be found. We have been following these spheres: 1. To be loved and appreciated; 2. The creating of an emotional bond, closeness, friendship, trust; 3. Time which was spent together; 4. The ability to discriminate between good and bad; 5. Lead; 6. Limits; 7. Having a spiritual life; 8. The ability to give and take; 9. A father's blessing. In addition to this, we have followed the growing up from a boy into a man and a parent and its success.

We have decided for a qualitative method, case study, a semi structured interview with 10 respondents. In the population of respondents there were fathers in both biological and parenting way, while later there was used an opportunity sample only consisting of men I knew. The respondents emerged to all religious, members of the same church, all in the age between 39 to 77 years. After their informed approval, we recorded the interviews and analysed them using a grounded theory and narrative analysis.

The validity was increased because the interviewer had known the respondents and their families for a longer period of time, in two cases, the respondents were both father and son from the same family, which means that the research studied up to four generations.

The trans generational research has lead to these results: eight of ten respondents had passed similar amount of love and appreciation; six of ten respondents had passed similarly strong emotional bond, friendship, trust; five of ten respondents had passed the amount of time spent together; five of ten respondents had passed similar model of "good" and "evil"; seven of ten respondents had passed the amount of energy in leading their sons; seven of ten respondents had passed the way of setting the limits; five of ten respondents had passed their religion and two more respondents had respected their wives' lead; seven of ten respondents had passed the father's blessing and message.

In most of these cases, where the transfer was successful, the fathers had been successful in their fatherly life.

In six families, the fathers had helped their sons to become men.

Seven of the respondents have grown up in families where both parents were active. Five of them had gained their manhood from their fathers. A foreign respondent, coming from a different culture, had gained his manhood but not his fatherhood. In two families, the fathers weren't active in their parental role, the mothers were loving and the sons, with

the help of society, Christianity and Bible, were able to find their man- and fatherhood. A respondent, whose father was good but choleric and hot-tempered, didn't see his father as a model, he had found his manhood in studying the Bible, in his relationship with God and by observation the world.

All of the respondents seemed to respect their fathers regardless of whether they had been active or not. Where the father hadn't created an emotional bond, the sons haven't mention love or a father – son relationship. Men, who had had an outstanding childhood with their fathers, were able to build similar relationships with other men, calling them “a second father” and “a third father”.

Each of the stories was individual and has left a strong trace in the researcher's mind. It is written as a motto.

The studied topic very personal, it deals with the part of a man's personality, where his confidence and ability to deal with his life is built. Therefore, great emphasis was put on confidentiality of all information.

In the case of a good-functioning father, sons took after their fathers, but in the malfunctioning cases, sons began to search on their own. They got support from their mothers, because they wanted to show themselves in a better light, so they treated their partners better than their fathers used to treat their mothers. The research brought a realisation that in a specific way, there is a contradiction between quantification of the data and insight to specific stories in the sense of forwarding the knowledge. It brings options to keep the research going in the same age group of men, comparing between different ages, functioning and malfunctioning adults, men without a father and in married and unmarried couples. The reason for this research was to understand what can be done to increase the probability of finding the best father role in this time of searching for a brand new one, including sons.

Seznam použité literatury

1. Augustyn, J. (2004). Být otcem, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství
2. Bacro, F., Florin, A. (2009). La relation pe`re-enfant, la nature et l'organisation des relations d'attachement, Canadian Psychology © 2009 Canadian Psychological Association 2009, 50(4), 230 –240, DOI: 10.1037/a0015445, Získáno 18.3.2014 z <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=45d31e29-fee4-458d-8082-bdc057b02f31%40sessionmgr115&hid=102>
3. Bjørnholt, M. (2010) Like father, like son? The transmission of values, family practices, work-family adaptations to sons of work-sharing men. *Fathering*, Vol 8(3), Fal, 2010. pp. 276-299. Získáno 18.3.2014 z <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=45d31e29-fee4-458d-8082-bdc057b02f31%40sessionmgr115&hid=102>
4. Brycz, P. (2011) *Tátologie aneb rady pro začínající tatínky, kteří nechtějí brzy skončit*. Praha: Mladá fronta
5. Brycz, P. (2012) *Tátologie 2 aneb neřnukejte a pochlapte se*. Praha: Mladá fronta
6. Bakalář, E., Nytrová, O., Strachota, V. (2005). *O čem sní muži aneb jak to vidí otcové*, Praha: Alfa Publishing
7. Ballnik, P. (2012). *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál
8. Biddulph, S. (2011). *Kniha o mužství*, Praha: Portál
9. Corneau, G. (2012). *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*, Praha: Portál
10. Dobson, J., (2001). *Výchova chlapců*. Praha: Návrat domů
11. Henslin, E. R. (2003). *Otec a syn: Tajemství silného pouta mezi otcem a synem*, Praha: Návrat domů
12. Chvála, V., Trapková, I. (2009). *Rodinná terapie psychosomatických poruch*, Portál: Praha
13. Jenings, W. J. (2011), "I feel older": Investigating the impact of the father and son „Rites of passage“ program, *Thymos: Journal of Boyhood Studies*; Vol. 5, No. 1, Spring 2011, 61-80, DOI: 10.3149/thy.0501.61 Získáno 17.3.2014 z <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=1b634c4b-2b41-42bb-819a-01b672121f5d%40sessionmgr4005&vid=8&hid=4105>
14. Mioviský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada

15. OECD Observer (2010) Like father like son, OECD Observer, Mar2010, Issue 278, p53-53. 1/2p., Získáno 17.3.2014 z <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=1b634c4b-2b41-42bb-819a-01b672121f5d%40sessionmgr4005&hid=4105>
16. Paquette, D., Dumont, C. (2012) Les relations d'attachement et d'activation père-enfant : effet modérateur de l'engagement paternel pour prédire le développement socio-affectif des enfants. Získáno 18.3.2014 z <http://hdl.handle.net/1866/8454>
17. Poli, O. (2010). Srdce táty. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství
18. Rohr, R. (2005). Adamův návrat. Praha: Vyšehrad
19. Sedláček, L., Pleková K., (2008) Aktivní otcovství. Brno: Nesehnutí Brno.
20. Spisma, H., Biello, K. B., Cole-Lewis, H., Kershaw, T. (2010) Like Father, Like Son: The Intergenerational Cycle of Adolescent Fatherhood, American Journal of Public Health. Mar2010, Vol. 100 Issue 3, p517-524. 8p. 2 Charts, 2, doi:10.2105/AJPH.2009.177600
21. Strauss, A., Corbinová, J. (1999). Základy kvalitativního výzkumu – Postupy a techniky metody zakotvené teorie. Sdružení podané ruce: Boskovice a Nakladatelství Albert: Brno
22. Švařilová, M. (2011). Diplomová práce. Role otce v rodině a aktivní otcovství z pohledu otců, matek a dětí, Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta
23. Yablonovsky, L. (1990). Otcové & synové. O nejnáročnějším rodinném vztahu, Praha: Portál

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Dobrovolně, svobodně poskytuji rozhovor na téma otec a syn k anonymnímu zpracování v rámci kvalitativního výzkumu pro bakalářskou práci. Souhlasím s pořízením audionahrávky použitelné jen v rámci zmiňované práce, bez možnosti poskytnout je třetím osobám.

Výzkumníkem je Ing. Gabriela Bordováčová, studentka psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Kontakt: gabi.bordovacova@seznam.cz, telefon 603 45 00 41. garantem je PhDr. Marek Kolařík, Ph.D., z Katedry psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého Kontakt: marek.kolarik@upol.cz, telefon: 585 633 593.

Výzkum je zaměřen na zmapování transgeneračního přenosu v mužské linii. Výzkumný vzorek bude pozůstatkem asi z 10 respondentů mužů, kteří mají syna/syna. Informace budou získávány v polostrukturovaném rozhovoru v délce asi 60 minut, který bude nahráván a později přepsán. Vyhodnocení bude v souladu s principy kvalitativního výzkumu, výsledek výzkumu bude součástí bakalářské práce. Identitu zkoumané osoby bude znát a k audionahrávce bude mít přístup jen výzkumník, písemné forma záznamu bude k dispozici vedoucímu práce, členům zkušební komise a částečně bude tvořit součást práce, ta je veřejně dostupná.

V: Celé jméno:

Datum: Podpis:

Příloha č. 2: Zadání bakalářské práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYB)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Ing. BORDOVÁČOVÁ Gabriela	Václavkova 702/8, Olomouc	F111165

TÉMA ČESKY:

Otec a syn

NÁZEV ANGLICKY:

Father and son

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Marek Kolářik, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

V teoretické části budou popsány modely fungování rodin, role otce, potřeby dětí vůči rodičům, potřeby vztahu rodičů k dětem, vztah mezi otcem a synem, potřeby syna vůči otci, formy naplňování. Bude podán přehled o výsledcích zkoumání problematiky. Výzkumná část bude obsahovat popis výzkumného problému ? potřeby synů vůči otcům a jejich naplňování a transgenerační přenos. Výzkumný soubor bude mít rozsah asi 10 dospělých mužů, kteří mají syna. Pro sběr dat bude použita metoda polostrukturovaného rozhovoru s následnou analýzou. Cílem výzkumu bude zjistit, jestli se nefunkční složky vztahu transgeneračně přenášejí nebo se modifikují a zjistit faktory, které to ovlivňují. Získané výsledky mohou být využity jako inspirace pro terapeutickou práci v případech nedostatečně naplněného vztahu aktuálně dospělého muže se otcem.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

1. Ballnik, P. (2012). Otcem i po rozvodu, Portál: Praha
2. Augustyn, J. (2004). Být otcem, Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří
3. Chvála, V., Trapková, I. (2009). rodinná terapie psychosomatických poruch, Portál: Praha
4. Yablonovsky, L. (1990). Otcové & synové. O nejnáročnějším rodinném vztahu, Portál: Praha
5. Henslin, E. R. (2003). Otec a syn. Tajemství silného pouta mezi otcem a synem, Návrat domů: Praha
6. Bacro, F., Florin, A. (2009). La relation pe-re-enfant, la nature et l'organisation des relations d'attachement, Canadian Psychology ? 2009 Canadian Psychological Association 2009, 50(4), 230 ?240, DOI: 10.1037/a0015445
7. Bjornholt, M. Like father like son? The transmission of values, family practices, and work-family adaptation to sons of work-sharing men

Podpis studenta: 

Datum: 17.4.2013

Podpis vedoucího práce: 

Datum: 17.4.2013

Příloha č. 3: Přepis částí rozhovorů s respondenty

1. Přepis úryvku rozhovoru s respondentem 5 o transgeneračním přenosu

Je uveden bez jazykové úpravy tak, jak proběhl – slovensky.

V: Je niečo, čo tvoj otec mal a ty si to tak nechcel mať – vlastnosť, správanie...?

R: Dovedla si ma na myšlienku, že otec bol pedant, šiel po svojej línii a nepripustil nič.

V: On videl tú presnú normu?

R: Jeho normu.

V: A ty si to prevzal?

R: Nie, nie, ja som si to zmenil.

V: Takže si bol schopný vnímať od ostatných, čo sa deje a premyslieť si to nanovo, ako je to pre túto situáciu dobré. Vnímam v tom pružnosť. Takže s tebou mohla byť lepšia dohoda pre manželku a ostatných než s tvojim otcom.

R: Bola. Vychádzal som s manželkinými rodičmi dobre, aj s okolím.

V: Mal so pocit, že si otca prerástol?

R: Vo vývoji určite. On si vytýčil cieľ, za tým šiel a potom ostal stáť. Ja som potom pokračoval ďalej, ja som si to premýšľala, čo bolo dobre, čo bolo špatne, to som potom nejak zorganizoval.

V: A ty si si vytýčil tiež cieľ, šiel si za ním, keď si ho dosiahol vytýčil si si ďalší a stále pokračuješ. Alebo prišla doba, kedy si tiež zastavil?

R: Povedal by som, že ja som už skoro prestal, ale nabádam ďalej svojich synov, aby robili dobre, aby boli vzorom pre svojich synov, vnukov.

V: Takže v čom si to prestal, tuto vnímam nejaké pokračovanie v tom, že to odovzdávaš do ďalšej generácie?

R: Nechal som ich, nech sú pokračovatelia.

V: V čom si to teda prestal? Tým prútikom im to dovysvetľovať?

R: To určite. A nie som na nich prísny.

V: Akoby si prestal byť v jasnej otcovskej roli. A nechávaš ich, že teraz sú otcovia oni.

R: Oni majú vychovávať, oni sú otcovia.

V: Chápeš to správne, predtým si bol ten prísny otec, ktorý učil ako to má byť a teraz ste už vy tými otcami a nechávam vás a len z diaľky dozerám a keby náhodou tak občas pripomeniem, čo som vás to učil. Prestal si tak pevne držať nad nimi ruku?

R: To nie, to držím stále, stále im rozprávam, čo majú a nemajú. Ale už nechodím za nimi, už ich nenavádzam aby si vzali zo mňa a ostatných príklad. Ale nechávam ich, aby šli svojim príkladom.

2. Přepis úryvků rozhovoru s respondentem1 o otci a otcích

Respondent měl připravené poznámky k tématu, aby nic důležitého nezapomněl říct. Výzkumník mluvil slovensky, respondent česky, rozhovor je přepsán do českého jazyka.

Výzkumník (V): Jaký byl tvůj otec

Respondent (R): Tak můj otec byl moudrý, vysoce nadaný, ale tichý, klidný, nikdy nenaříkal, ale chválil a povzbuzoval nás, velmi šetrný, byl laskavý i přísný, žádný přepych, vážil si věci a příkladný byl. A jeho heslo bylo myslet. Učil nás myslet. Myslet, to bylo jako jeho heslo. Jaký byl otec? Já jsem si myslel, že byl je otec na světě. Do těch 15 let asi. Pak jsem zjistil, že má taky nějakou chybu. Byl to vzácný člověk. Byl vynálezce a zlepšovatel. V práci hodně pomáhal. Byl mistrem a měl učně. A proč to děláte? Kvůli klukům. Proč to zlepšujete? Dali ho 2krát do novin. Vyznamenali a tak.

.....

R: Na druhé straně, jak jsem říkal, byl přísný, ale laskavý, měl rád humor, ze všeho se snažil udělat nějakou legraci. Učil nás radosti, učil nás šetrnosti. Všechny věci, které měl si udržoval dlouho, nemusel nic kupovat. Boty, desítky lety. Svatební šaty jsem našel, když jsem byl v učilišti. Učil nás čestnosti, poctivosti. Jednou jsem našel tužku na ulici. Tys to vzal, jako že se nesmí krást. Učil nás poctivosti, čestnosti, sebeovládání. Často ho boleli záda. Dělal všechno nejlépe, jak uměl. Věnoval se nám. Věnoval se nám, to je důležité. Vždycky si dal čas na vycházky s námi. Pokud maminka měla čas, šla taky, pokud ne, vzal si nás on na vycházky do lesa, bylo tam poučení nějaké, sbírali jsme ty bylinky, květy na čaj, šípky. Čas věnoval nám všem, byly jsme 3 děti. Čtvrtá se narodila, až když jsem měl 13 roků.

V: Ty jsi byl kolikátý?

R: Já jsem byl Benjamínek, třetí, miláček všech.

V: A ztratil si pozici?

- R: No trochu mi to vadilo, že víc brečela a já jsem chtěl dělat úlohy a mne to rušilo. Ale pak mi to maminka vysvětlila a pak jsem si už nezlobil
- V: Jak se ti otec věnoval? Co jste spolu dělali? Říkal jsi, že vás vzal na procházky...
- R: Na procházky, kreslili jsem, učil nás hrát hry ne jen pro zábavu, ale na myšlení. Jako šachy, třeba. Člověče, nezlob se, to.... to je taková hra.... Domino taky možná, ale halma....
- V: Kolik času vám věnoval?
- R: On chodil do práce, přišel ve tři, poobědval. Pracoval, tam na stole si dělal nějaké On chtěl být jako Nikola Tesla, vynálezce. Pořád voněla kalafuna doma. Induktor, takový léčivý induktor, to se chytilo a kroutilo rukama a léčilo tady tu část těla.
- R: Kolik času si tedy pro vás našel když měli tolik práce a vynálezcovství?
- V: On byl doma, s námi, se nám věnoval. Dělali jsme úkolu, on chtěl, abychom si na to přišli, na tu matematiku. Byla to dřina, ale nakonec poradil, když viděl, že jsem v koncích. On měl stůl u okna, takový dubový, tam si něco dělal. Já jsem psal na stole tady.
- R: Takže jste byli blízko.
- V: Byli.
- R: A každý den jste tak dělali ty úkoly? A občas jste šli na tu procházku? Nebo jak jste spolu ještě byli?
- V: Maminka byla často nemocná, 3krát byla v nemocnici, to on zastával tu maminku, ovšem třeba babička přišla vařit. Někdo to jídlo dělal. Já jsem měl ještě druhého tátu. Chtěl jsem se vyhnout vojně, tak jsem šel na šachtu do Ostravy a tam jsem našel druhého tátu. A to byl tak úžasný člověk. Učil mne, abych se choval slušně. Pak jsem našel třetího tátu. Duchovního. Z té šachty jsem se naučil, že bych mohl být užitečný lidem tak, že bych je mohl povzbuzovat. Dokonce, představ si, protože jsem byl svobodný mne vzali na biblickou školu do Prahy. Něco jako teologický seminář.
- R: A ten druhý a ten třetí táta, to byli důležití muži v tvém životě. Jakou stopu máš od nich zapamatovanou? Byli důležitý, když jsem jim dal označení táta.
- V: Velice důležití byli oba. Druhý táta. Protože jsem byl vyučený pošťák, je to největší dřina nebo práce být 600 m pod zemí, uhlí a železo. On si vzal na starost mne a ještě jednoho. Byl se mnou na šachtě taky těch 10 roků. Radil nám a radil, jak se máme chovat na šachtě.
- R: Myslíš morální hodnoty nebo ty praktické jak žít v tom těžkém prostředí pod zemí?

- V: Morální i ty praktické. To všechno on nám radil. Na něho nikdy nezapomenu.
- R: Kolik ti bylo let?
- V: 20. Ve dvaceti.
- R: Bylo důležité, že když ti bylo tolik let, abys měl nějakého staršího muže?
- V: Naprosto neznámé prostředí, nebezpečné. Byla tam spousta lidí, různých. A on se snažil, abychom prošli, neudělali nějakou hanbu. Třeba rodině, nebo pánu Bohu. Protože jsme byli věřící.
- R: Takže co ti on poskytoval? Vedení, jistotu, bezpečí, něco jiného?
- V: Ve skutečnosti to byli nejkrásnější chvíle mého života, být v tom těžkém prostředí, já jsem si neuvědomoval, že je tady nějaké nebezpečí. Měli jsme jistotu, že je tady boží ochrana. S J. jsme bydleli ve stejném pokoji a každé ráno, když jsme šli do práce, tak vložili jsme svůj život do božích rukou a nenapadlo nás, že by se mohlo něco stát, protože tady je jistota, že ten nebeský otec, protože, to je ten nejhlavnější otec, ten nás stvořil, má nás rád, dal nám život a cíl, věčný život a všechno a tady na této zemi jsme jen návštěvou a proto jsme se nikdy nebáli. Ano, několikrát jsem tam viděl absolutní Boží zázrak, Božích andělů, ochranu. Jednou to J. mělo rozdrtit a jsem to na vlastní oči viděl, tak jsme si říkali, to byl zásah Božího anděla. Mnohých to přejelo, on si sundal boty a nohy byly celé, v pořádku. A občas tam byl generální tlak, to stlačí ty dřevěné, železné stojky v těch rubáních, to jsem měl takové zaměstnání, že jsem procházel těmi rubáněmi. A oni to vybírali, tu stojky, chlapi, a my jsme byli v četě, která dopravovala nové podpěry a ty špatné odvážela zase ven.
- R: Takže v té chvíli si strach neměl, protože si spoléhal na pána Boha a on ti ukazoval, jak si máš udržet své hodnoty, svou morálku, i když nebo právě proto, že je to tam tak strašně náročné?
- R: Bylo to velice nebezpečné, že jsme někomu mohli vzít život. Nějakou malinkou neopatrností. To se převáželo po svážích, kopcích, tam byl kopce normálně.
- V: A když si byl tam, nazval si ho druhý otec. Jak jsi vnímal tvého prvního, biologického otce. On byl doma, někde v dálce?
- R: V mém městě a vždycky se těšili, že přijedu. Měl jsem je strašně rád, oba rodiče. To byl domov, to byl ráj. Protože mne měli rádi. Kdysi se mi věnovali, chodil jsem do školy, teď jsem tam byl jenom 2 dny, v sobotu a neděli.

- V: Správně si to představuji, že v srdíčku jsi měl oba rodiče a teď se ti zvětšil ten prostor, že nikdo nevypadl pryč, nikdo se neodsunul a najednou jsi tam měl dalšího člověka, který tě měl rád, kterého jsi ty měl rád.
- R: On zastupoval toho prvního otce.
- V: v době, kdy tam nemohl fyzicky být?
- R: Ano, v jeho fyzické nepřítomnosti.
- V: A nevytlačil ho. Ostali tam oba dva.
- R: Naprosto ne. Těšil jsem se domov, každý týden, v pátek odpoledne. Maminka, tatínek mne vítali. Snažil jsem si být užitečný. Měl jsem 2000 korun, 500 korun jsem jim dával.
- V: Chtěl jsi si vyjádřit tu vděčnost?
- R: za všechno, co pro mne udělali. Koupil jsem jim vysavač. Nikdy jsme neměli vysavač. Když jsem vysával ten koberec, byl jsem rád, že můžu být užitečný. Předtím se to dělalo metličkou. Později jsem jim zařídil doma gamatky. Plynové.
- V: Takže se tam stalo, že tak jak byli rodiče hodní k tobě, ty jsi pocíťoval dobro a chtěl jsi jim oplatit nejlepším způsobem, jak jsi věděl...
- R: Přece jenom už tolik sil neměli, jako kdysi. Byl jsem rád, že můžu oplácet. Jsem šťastný, že mám nejlepší rodiče na světě.
- V: Kde se vzal ten třetí? To byla další životní fáze?
- R: To zas, to stále graduje. Ten třetí otec od 20 do 30 let. Jmenoval se C. Byl ředitelem biblického semináře. Ptal se jestli bych chtěl studovat. Maminka se vždycky ptala, jestli bych chtěl být farářem a teď jsem si říkal, že by já sám chtěl. Chtěl jsem být Dr. Holubem nebo Albertem Schweitzerem v Africe, tam těm černochům. Vždycky jak jsem viděl černochy, hned jsem s nimi mluvil. Tady jsou taky lidi. Já jsem hned myslel na Afriku.
- V: Tak on ti nabídl možnost studia?
- R: Tak když on mluvil, byl z kláštera, nebo jak s to říká, mohl být mnichem. Když onemocněl, poslal ho představený do knihovny, on si tam otevřel knížku a četl a řekl si, že tohle je podle Bible a to bylo z církve a nakonec se rozhodl, že opustí ten řád a nakonec se stal kazatelem v církvi a ředitelem biblického semináře.
- V: Co pro tebe znamenal? V duchovní oblasti?
- R: On dokázal tak vyzvednout pana Boha, jako nikdo. Mluvili jsem o něm, že dokáže vytáhnout ty nejcennější, nejzajímavější myšlenky, dal nám základ pro duchovní život. Je příkladem modlitebníka, úžasného kazatele. Když ho nasadili v době války

do města E, gestapáci, nebo jak se jmenovali, dali ho jako tlumočnicka, ten několika 200 nebo kolika českým chlapcům. Každého se zastával, každému pomáhal, každému vyřizoval všechno. Byl tam někdo další, navázal s ním vztah, věděl, že má zánět průdušek, tu práci by nemohl dělat, tak mu zařídil jinou, byl holičem.

V: Takže ty jsi na něm obdivoval to, jak dokázal říct a žít v souladu s tím. To velké dobro měl v sobě a dával ho lidem...

R: On byl takový přirozený vůdce. Ale naprosto takový přirozený, lidský. Když bombardovali, tak se snažil chlapce zachránit, zlobil se když ty bomby počítali, vzal těch 200 kluků a dovedl je přes hranice zpátky k maminkám.

V: Takže když to shrneme, tvůj biologický otec se o tebe staral a tvé potřeby zabezpečoval až do dospělého světa. Pak, když už jsi byl dospělý, působí to na mne jako těžká životní zkouška, ten důl, ty ses snažil v tom prostředí přežít...

R: ... to byla skutečná vojna ...

V:... tak tam ses učil. A následně mám pocit, že to byla fáze duševní, kdy ses učil, jak z duchovna čerpat. I myšlenky, i jak to prakticky realizovat.

R: Mým cílem bylo být užitečný lidem, dávat jim naději, smysl života, aby nežili jen prázdný život, ale to nejčestnější, nejkrásnější...

V: Slyším v tom, že jsi hodně dostal, v tobě se to sbíralo a chtěl si hodně dát. Byli to opravdu muži, kteří ti tak moc dali nebo jak to bylo?

R: Byla to maminka. Byla úžasný anděl, teda křesťanka, stále radostná, pořád si zpívala, teda dřela, ale jako učí Bible, byla šťastným člověkem a měla ráda nás děti. Na každé fotografii se usmívá, že nás drží v náručí, ale to stejně bylo od rána od večera. Za všechno co jsme to vděčíme mamince. A tatínkovi taky. On nás naučil to, co jen otec dokáže dát.

V: Co to tedy bylo? Co nebylo od maminky ale od tatínka?

R: Snažil se nás naučit moudrost, poctivosti, laskavosti, pilnosti, sebeovládání, dělat co nejlépe, to byla jeho zásada, mít dobrou mysl, nikdy nic nevzdávat.

V: Vytrvalost.

R: Ještě i vytrvalost. A radil nám ve všech oblastech. Mohli jsem za ním přijít, na všechno znal odpověď. Jednou jsem ho nachytil, že neznal. „Tatínku a prosím tě, kde je moje já?“

V: Znal toho hodně.

R: Byl pořád v knížkách.

3. Přepis úryvku rozhovoru s respondentem⁵ o (ne)uvědomování si, co od otce převzal

Výzkumník (V): Jaký byl tvůj otec.

Respondent (R): To je složité, byl to fajn otec, byl to cholerik.

V: V tom negativním smyslu, v té výbušnosti?

R: Byl taky hodně klidný, ale byly situace, kdy byl cholerik.

V: Teda vybuchoval.

R: Vybuchoval, ale to ho muselo něco hodně vytočit, aby vybouchl. Hlavně děti.

V: A to se dětem často stávalo, že vyvedli něco tak, že tatínek vybouchl?

R: Stávalo se mi dost často, že tatínek vybouchl. I dcerám. To bylo u něho normální. Jinak byl to hodný a dobrý člověk. Řekl bych spravedlivý. Ale když vybouchl, už ani spravedlivý nebyl.

V: Ztrácel nadhled nad věcí?

R: Asi tak.

V: Často se mu to stávalo?

R: Nebylo to často. Ale když se ho nevytáčelo po něčem co se vyvedlo a člověk poslušně si nechal dát výprask, jak jsem vyzoroval, tak ten výprask byl jen symbolický, ze dvě – tři rány, a tím to končilo.

V: První co jsi zmínil, byla výbušnost. Silná stopa a v paměti...

R: To bylo jako dědictví po předcích. Ti byli taky takoví výbušní. Kdybych to vzal od tatínka, možná od jeho dědy, to bylo všechno výbušné. O dědovi, co jsem se dozvěděl, to byl zlý člověk.

V: Myslíš, že je to v genech nebo výchovou.

R: Nevím neznám pozadí, ale geneticky něco tam určitě je.

V: Bavili jsme se o tom, že byl výbušný, ale jinak to bol dobrý člověk.

R: Byl to hodný člověk, snaživý, těžko co říct, snažil se o výchovu, zabezpečit rodinu, jak to šlo.

V: Pojďme postupně. Je v té negativní oblasti ještě něco? Jen ta výbušnosti? Podívejme se na tu pozitivní. Říkal jsi, že se snažil zabezpečit rodinu, vychovávat.

R: Vychovávat. Byl dobrým příkladem. V té manuální práci. To jsem pochytl on něho, samozřejmě, v něčem jsem ho později předčil v něčem ne.

V: Je to dobře či zle?

R: Dobře.

V: Je to dobře, že jsi ho předběhl.

R: Já myslím, jak kdy, jak v čem, protože každý se zabývá něčím jiným. Jako syna mne taky vedl k pomoci manželce, protože on pomáhal hodně mamince. To bylo něco, co přešlo z otce na syna.

V: Myslíš tedy, že přešlo?

R: Určitě. Miloval maminku, tak to klidně můžu říct, vždycky se o ní vyjadřoval moc dobře.

V: Učil vás tím, že tak žil nebo o tom hovořil nebo to byla kombinace?

R: Spíš tím žil.

V: A tobě to tak přišlo normální a automaticky si to tak převzal.

R: Dá se to tak říct. Ne, že bych úplně se vším souhlasil, ale bylo to jakýmsi příkladem, který jsem přebíral.

V: Co konkrétně si převzal?

R: To tak se nedá říct. O tom jsem nepřemýšlel.

V: Takže si šel v nějaké linii?

R: Šel jsem v jakémisi vzoru. V čem jsem lepší nebo horší, to nevím.

V: Prošel jsi nějakým obdobím vzdoru, kdy člověk označí všechno za zlé a pak začne třídít?

R: Ne, takové myšlení jsem neměl.

V: Urobil si teda nějaké změny? Jste teda podobní muži?

R: Podobní nejsme, ale šel jsem v jakési linii, kterou jsem viděl doma.

V: V čem nejste podobní?

R: Já nejsem cholerik.

V: Jak si to vysvětluješ.

R: To nevím. Mám ještě dva bratry a každý je taky jiný. Jeden je vyloženě cholerik výbušný.

V: O tom ses rozhodl?

R: Ne, to je daný.

V: To si teda dostal, že nejsi cholerik, v ostatních věcech to máš podobně jako on?

R: Těžko říct, já jsem nad tím nikdy takhle nepřemýšlel. Vyplynulo to, jak to bylo, pak samozřejmě manželka má na mne vliv, já na ní. Nikdy jsem neuvažoval nad tím, jaký bych měl být, to vyplynulo. Pak mělo vliv, jak jsem poznával Bibli. Ta křesťanská výchova měla vliv. Pak jsem šel svou cestou.

V: V jakých různých oblastech ti tedy dal příklad? Zmiňoval jsi chování k mamě, pracovitost, dobrý člověk, vychovával, Co to znamená?

R: Jako děcka jsme nebyli vždy hodni a snažil se vždycky spíš slovně, ale když byly věci, který ho vytočili, pak neznal míru. Nesmělo se ho vytáčet.

V: A věděli jste, co ho vytáčí?

R: To jsem tehdy nechápal. Věděl jsem, že když ji slušně lehnu, nechám si naložit 1-2 rány, stáhl jsem zadek, aby to tak nebolelo, víc nebylo třeba.

V: Bylo to spravedlivé, když vám tak naděloval?

R: Jak kdy.

V: Takže byli spravedlivé i nespravedlivé?

R: Byli spravedliví i nespravedliví. Ale jsem to zase tak nebral, člověk si pamatuje něco, když je to nespravedlivé. Když bych měl dostat výprask, že jsem věděl, že je nespravedlivý, to jsem se bránil zuby-nehty, když jsem věděl, že je spravedlivý, to jsem si už skoro lehal na židli, věděl jsem, co mám dělat, aby to bylo bez úhony.

V: Často byli ty výprasky?

R: Nebylo to zas až tak často. Nemůžu si stěžovat, že by to bylo pořád a často. Já jsem většinou byl, že kam mne postavili, tam jsem zůstal.

V: Byl si poslušný.

R: Jo když mne viděli.

V: A zůstalo ti to?

R: Ne, teď už o tom přemýšlím.

V: Co z toho, co on měl, přešlo do tvého rodičovství?

R: Samozřejmě jsem se snažil děti nebýt, mám dva syny, jeden byl hodný, tam nebylo nutné zasahovat, druhý byl divoký, temperamentnější, většinou něco vyvedl, občas dostal. Čím byl věk vyšší, nešlo trestat, muselo se to nechat na tom dítěti.

V: Fungovalo to, když dostal? Mělo to ten efekt, který rodič očekává, když dítě dostane?

R: Jak kdy. Nikdy nevzpomínal syn, že by dostával nespravedlivě.

V: Dá se říct, že jsi méně používal výprask a snažil se být spravedlivější.

R: Já jsem to bral tak, jako normálně, nebyl jsem cholerik a nejsem, nikdy jsem mu nedal výprask v zlosti.

V: Takže to bylo zasloužené, teda sis rozmyslel a přiděloval spravedlivěji?

R: Vždy to bylo zasloužené. Nedělal jsem to v rozčilení.

V: Takže rozdíl byl, že on to dělal v rozčilení, takže mu ne vždy vyšla spravedlivá rána a ty jsi nebyl rozčilený, teda to bylo spravedlivé.

R: Tak to bylo potřeba.

V: Co ještě poputovalo od otce k tobě? Co ses rozhodl, že tak nechceš mat'?

R: To jsem tak nevnímal, že budu dělat jinak než můj otec. Prostě tak vyšlo z toho, jak jsem prožíval dětství. Nebyly tam vlivy jen otce, ale i matky, církev, názory na výchovu, jaké byli v té době.

Příloha č. 4: Abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Otec a syn

Autor práce: Ing. Gabriela Bordováčová

Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Počet stran a znaků: 74 stran, 101 771znaků

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 23

Abstrakt:

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku transgeneračního přenosu v mužské linii a přechodu do mužství a otcovství. Teoretická část se zabývá mužem, ženou a rodinou, vývojem rolí v rodině v průběhu historie, možnostmi a schopnostmi matky a otce, potřebami syna, potřebami otce, rolemi otců. Uvažuje o krizi otcovství. Popisuje vývoj syna od narození po dospělost a jeho přechod do mužství. Uvažuje o transgeneračním přenosu. Výzkumná část sleduje 9 oblastí otcovského chování a to, jak se přenáší na syny, když se stanou otcí. Výzkum zkoumal co ovlivňuje úspěšnost dozrávání do mužství. Sledovali jsme, co zajímavého se v příbězích objeví. Použili jsem na kvantitativní výzkum, případovou studii polostrukturovaný rozhovor s informovaným souhlasem 10 respondentů. Rozhovor byly nahrávány, následně přepsány, zpracovány zakotvenou teorií a narativní analýzou. V naprosté většině sledovaných jevů a u naprosté většiny respondentů docházelo k transgeneračnímu přenosu. Všichni respondenti následovali svého otce v rozsahu jeho aktivity. Důležité pro mužství a otcovství je právě blízký vztah s otcem a otcovo aktivní věnování se synovi. Každý z příběhů byl osobitý a zanechal ve výzkumníkovi silnou stopu. Ta je shrnuta jako motto v závěru výsledků výzkumu.

Klíčová slova: transgenerační přenos, otec a syn, otcovství

ABSTRACT OF THESIS

Title: Father and son

Author: Ing. Gabriela Bordováčová

Supervisor: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Number of pages and characters: 74 pages, 101 771 characters

Number of appendices: 4

Number of references: 23

Abstract:

This bachelor thesis is focused on the transgenerational transport in male line and the manhood involving into a fatherhood. The theoretical part is focused on a man, woman, a family and their roles during the history, women's and men's possibilities and both father's and son's needs in their family. It is about the fatherhood crisis and describes son's development from his birth until his adulthood and the process of becoming a man. It studies the transgenerational transport. The research part of the thesis studies nine spheres of father's behavior and the way his son behaves when he becomes a father. In this thesis there were studied the most important parts of a life in order for a boy to become a man. We study interesting news in interviews. We have decided for a qualitative method, case study, a semi structured interview with 10 respondents. After their informed approval, we recorded the interviews and analysed them using a grounded theory and narrative analysis. Majority of the respondents had repeated the same behavior in their family as their fathers. All of the respondents seemed to respect their fathers regardless of whether they had been active or not. Another very important part of the father – son relationship is their close bond and fathers activity towards his son so he is able to grow up in a man. The most important for the son is his father, close relationship and the leadership. Each of the stories was individual and has left a strong trace in the researcher's mind. It is written as a motto.

Key words: transgenerational transport, father and son, fatherhood

